

Likvida affärer

Ored Olsson i Grönhult, Villands Vånga.

Storbonde, brännvinsproducent och släktbankir vid 1800-talets mitt

Anders Perlinge

Session 5

Pre-Industrial Households and Markets

15:e Svenska Ekonomisk-historiska mötet

Lund 27–29 september 2023

Anders Perlinge, Ph.D. on the thesis in Swedish 'Parish Bankers. Credit Relations and Early Local Banking. Vånga Parish in Scania, 1840–1900' (2005); Docent of Ethnology at Stockholm University 2013; Researcher at the Institute for Economic and Business History Research (EHFF) at Stockholm School of Economics 2014–2024; former Archive Superintendent at the Foundation for Economic History Research within Banking and Enterprise 1994–2015 ("The Wallenberg Archive"); Curator at Nordiska museet 1991–1994; Departmental Head of the Centre for Business History 1986–1992.

Among other publications are: 'Return to Österlen – An Early Microhistory. Selected Texts in Agrarian and Social History by Börje Hanssen, With an Introductory Biography' (2010); 'The Bubble that Burst. The Residential Housing Boom of Stockholm, 1896–1908' (2012); Anders Perlinge & Hans Sjögren (Eds.), *Biographies of the Financial World* (2012); *Private Wealth and Debt in Stockholm of the Nineteenth Century. Stockholms Enskilda Bank Revisited* (2021); and *Female Financial Agency in Stockholm in 1855–1880. The Uneven Road to Extended Citizenship* (2022). Among most recent articles are: Private wealth accumulation in eighteenth century Scania. Intergenerational credit businesses and rural debt logic in Oppmanna, *Scandia. Tidskrift för historisk forskning* 86:1 (2020), pp. 35–54; International mercantile networks and financial intermediation in nineteenth century Scania (Sweden). Foreign private capital imports and informal credit market imbalances, *Business History* 63:6, pp. 1030–1047, DOI: 10.1080/00076791.2019.1679768 (2021). Den nedan följande artikeln är under publicering i *Ale. Historisk tidskrift för Skåne Halland och Blekinge*, 2023:3.

Anders Perlinge
EHFF Institutet för Ekonomisk-historisk och Företagshistorisk Forskning
Handelshögskolan i Stockholm
Box 6501
113 83 Stockholm

Webb: <https://www.hhs.se/ehff>
E-post: Anders.Perlinge@hhs.se

Likvida affärer

Ored Olsson i Grönhult, Villands Vånga.

Storbonde, brännvinsproducent och släktbankir vid 1800-talets mitt

Av Anders Perlinge

Docent, forskare vid EHFF Institutet för Ekonomisk-historisk och Företagshistorisk Forskning vid

Handelshögskolan i Stockholm

Forskningsfältet rörande historiska kreditmarknader, som bygger på bouppteckningar och behandlas inom skilda discipliner som agrarhistoria, ekonomisk-historia, historia, etnologi och kulturgeografi, har trots utnyttjandet av varierande metoder ändå nått resultat som förstärker och kompletterar varandra. Ny kunskap om de svenska kreditmarknaderna öppnar därigenom för nyanserade tolkningar av den ekonomiska utvecklingen. Möjligen har det dock uppstått en övertro på vilket slags forskningsfrågor bouppteckningar faktiskt kan besvara. Bilden av kreditmarknadens konkreta innehåll måste kompletteras med mikrostudier i kontinuerligt förda källor.

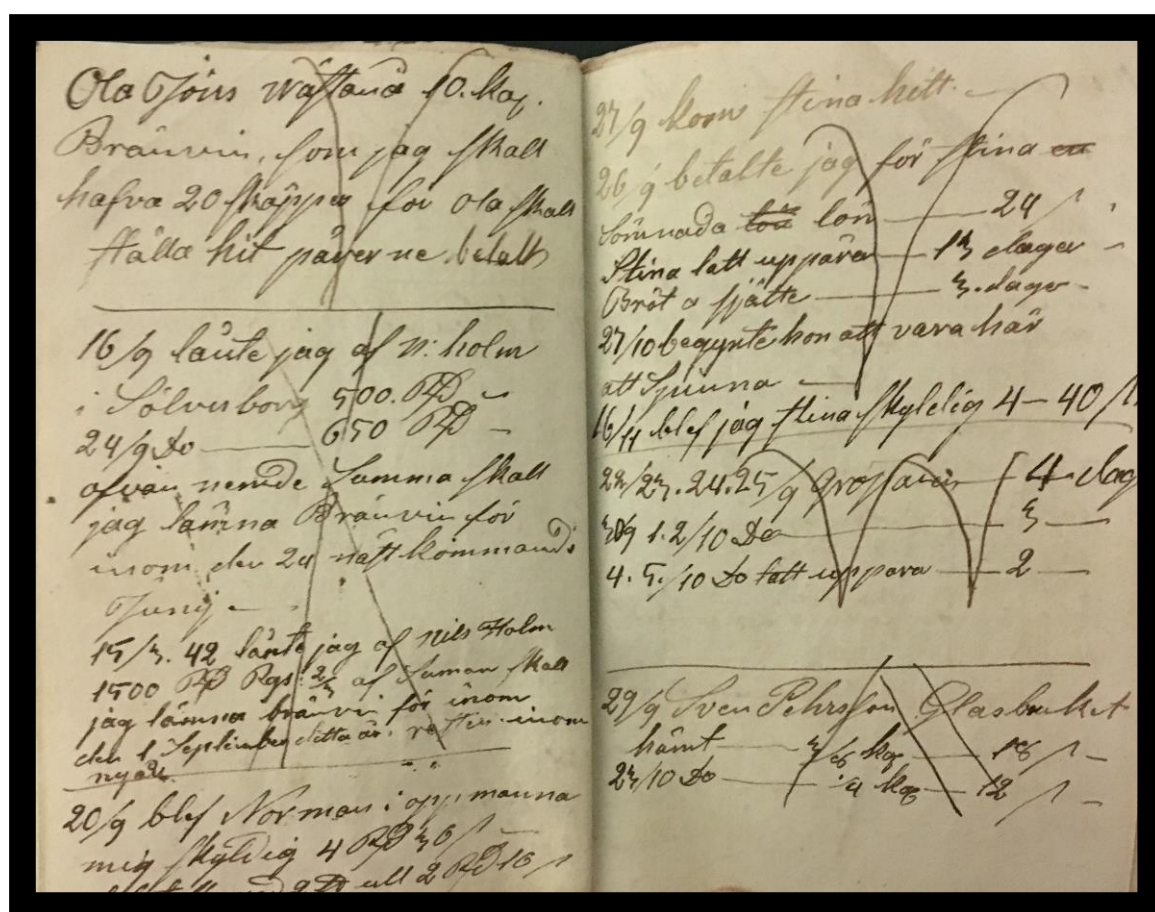
Syftet är här att genom en unik källa, dagboksanteckningar förda av storbonden Ored Olsson (1791–1883) i Grönhult kring mitten av 1800-talet, beskriva, fördjupa och analysera sådana aspekter av enskildas kreditrelationer som inte täcks av studierna baserade på bouppteckningar.

Forskningsfrågorna är: Hur genomfördes affärstransaktioner på landsbygden i praktiken? Förekom till exempel transporter av reverser på andra personer? Vilka valutor användes? Hur uppfattade aktörerna sina kreditrelationer? Var de enbart en resurs eller kunde de också bli en belastning? Fanns det olika typer av mellanmänniska relationer som grundade sig på ekonomiska utbyten, såsom formallån och förtroendelån? Hur stor andel utgjorde transaktioner eller prestationer in natura? Vilken betydelse hade kreditrelationer mellan land och stad? Vilken roll spelade kvinnorna i de ekonomiska nätverken?

Källmaterial och frågeställningar

Den här mikrohistoriska studien bygger i huvudsak på en unik källa, de bevarade dagboksanteckningar som storbonden Ored Olsson (1791–1883) i Grönhult förde kring mitten av 1800-talet. De förvaras i Kulturhistoriska museets arkiv i Lund och har tidigare främst utnyttjats i den lokalhistoriska forskningen. Även om föregående forskare har varit ovanligt initierade, får dagboken här en ny kontext i ett nytt akademiskt forskningsläge. Dagboken omfattar en sammanhängande tidsperiod, 1833–1846, därefter några spridda år; 1852, 1854 och 1856–1857. Det kan nog

tryggt antas att flera årgångar har förkommit. Ored Olsson blev undantagsman 1860. Därefter har sonen Ored Oredsson i Grönhult fört dagboken vidare i bevarade delar för åren 1863 och 1867. En udda notering avser 1901 års undantagsförmåner. Anteckningarna är inte alltid exakt daterade och de är inte införda helt i kronologisk ordning, men benämningen dagbok (eller "dakbok") användes av upphovsmannen själv. Kreditrelationer framstår som särskilt viktiga i anteckningarna, men en hel del noteringar avser överenskomna eller genomförda arbeten av skilda slag. Handstilen är klottrig men i princip alltid fullt möjlig att tolka. Den fonetiska stavningen speglar sannolikt författarens eget dialektala talspråk. Sammantaget omfattar dagboken drygt 1 000 sidor i för tiden typisk storlek eller oktavformat (8:o). Samtliga sidor har digitaliserats för detta syfte, och det refereras till dem inom klammer med författarens egna bildnummer.

Ur Ored Olssons dagbok för år 1841 med en tillskrift 1842 [bild 1172].
KM 49 669:26, Kulturhistoriska museet, Lund.

Betydelsen av tillgången till privata källor kan här till exempel illustreras med den information dagboksanteckningarna bidrar med när det gäller de finansiella relationerna mellan land och stad. Bouppteckningar redovisar inte alltid i tillräckligt hög grad dessa eftersom de inte är kontinuerligt förda över tid på samma sätt, och möjligen därför att en del av transaktionerna genomfördes med hjälp av höglivida växlar som ofta inte blev upptagna i bouppteckningarna eftersom de varit nödvändiga att inlösa redan tidigare. Här belyses stadsrelationerna framför allt med detaljer om brännvinsaffärernas uppläggning och omfattning. Givetvis har dagböckerna mycket att meddela kring det agrara arbetslivet, torparnas dagsverken och relationerna till pigor och drängar. Men dessa aspekter har redan på 1930-talet förtjänstfullt behandlats av Nils Jönsson.¹

Från ett kulturhistoriskt perspektiv kan dagboken också belysa så vitt skilda företeelser som, till exempel, betydelsen av vissa mycket ringa ekonomiska värden i bouppteckningar (småposter som gässen och profan litteratur), utlejande av betesmark till grannarnas boskap, lokala vardagsnamn på män och kvinnor i socknen, pigors och drängars marknadsresor och husbondens syn på prästerskapet. Dagböckerna speglar också det djupa engagemang som tidens allmoge hade i allt som rörde det lokala samhällslivet före kommunallagarnas införande 1862, till exempel snöröjningen, fattigvården, de militära rusthållen, skolväsendet, skatteindragandet med mera. Men dessa aspekter tas inte upp här. Däremot saknas nästan helt återkommande väderleksnoteringar. Dagboken saknar också helt personliga reflektioner. Inte ens när hustrun gick bort 1846 eller några av barnbarnen dog, finns någon enda anteckning gjord. Dessa dagböcker har förts uteslutande för att dokumentera arbetslivet med de många binäringarnas ekonomi.

¹ Jönsson 1930; Jönsson 1932; Larsson 1992, s. 30; Perlinge 2005 s. 74, 95, 135, 148, 288, 290. Nils Jönsson (1878–1958) är den som mest seriöst har utnyttjat Grönhultsdagboken i två längre artiklar. Han var kamrer och ämneslärare vid Önnestads Folkhögskola utanför Kristianstad åren 1896–1946. Dagböckerna såldes 1954 av en annan vetgirig lokalhistoriker, Gustaf Nilsson (1895–1970) i Mjönäs, till Kulturhistoriska museet i Lund (KM 49 669:26) för 50 kronor. Jämför Nilsson 1930; Nilsson 1960.

De senare årgångarna har skrivits av sonen Ored Oredsson (1830–1901). En dagbok på 11 sidor är förd av svärfadern Håkan Nilsson (1765–1839) i Fegeltorp. Därutöver tillkommer 120 sidor som är ett par räkenskapsböcker, reskontror, omfattande åren 1841–1851 respektive 1854–1875 men dessa utnyttjas inte i undersökningen då de har en avvikande proveniens och dessutom är alltför lapidariska i sina beskrivningar av händelserna.

Författaren önskar tacka professor emeritus Sven Fritz och Folklivsarkivets i Lund chef, fil.dr Karin Gustavsson, vilka har läst hela manuskriptet och gett förslag till väsentliga förbättringar, samt även intendent Anders Jansson vid Kulturhistoriska museet i Lund för vänligt tillmötesgående vid digitaliseringen i november 2016, och intendent Eva Lenneman vid Spritmuseum i Stockholm för närmare information om brännvinets gradtal på 1800-talet.

Syftet är här i första hand att med hjälp av anteckningarna närmare beskriva och analysera sådana aspekter av enskildas kreditrelationer som inte bouppteckningar kan täcka: Hur genomfördes affärstransaktioner på landsbygden i praktiken. Förekom till exempel transporter av reverser på andra personer? Vilka valutor användes? Hur uppfattade aktörerna sina kreditrelationer? Var de enbart en resurs eller kunde de också bli en belastning? Fanns det olika typer av mellanmänniska relationer som grundade sig på ekonomiska utbyten, till exempel formallån och företroendelån? Hur stor andel utgjorde transaktioner in natura? På vilka sätt invercade årstidernas och jordbruksproduktionens växlingar på kreditbehoven? Vilken betydelse hade kreditrelationer mellan land och stad? Vilken roll spelade kvinnorna i de ekonomiska nätverken?

Metodologin anknyter till tidigare studier i bondedagböcker och mikrohistoria,² inom agrarhistorisk, (lokal)historisk, etnologisk, kulturhistorisk och genealogisk forskning, med i huvudsak kvalitativa angreppssätt, och bygger samtidigt på en bakgrundsanalys av enskilda dagboksnotiser efter nära läsning av hela dagboken vid flera tillfällen. Social Network Analysis (SNA) används däremot inte här eftersom resultatet av en sådan sannolikt skulle ge en delvis förutsägbar bild, med dagboksförfattaren som självskrivet epicentrum, men även omöjliggöra en belysning av mellanmänniska relationer i de sociala aktivitetsfältens periferi. Den absoluta merparten av Ored Olssons aktivitetsfält utövades inom Vånga socken.

Dagboksförfattaren

Ored Olsson föddes i Grönhult nr 2 (Norregården) den 17 februari 1791 och dog där den 21 december 1883. Han var äldste son i en skara av sex syskon varav fyra nådde vuxen ålder och han tillhörde den åttonde generationen i rakt fäderneled av bönder på stället kända sedan 1500-talet, en verklig Grönhultsdynasti (se släkttavla, s. 45). Fadern, Ola Oredsson, hade avlidit redan 1803 utan att efterlämna något nämnvärt arv men väl en relativt nyuppförd mangårdsbyggnad till den äldste sonen. Änkan Svenborg Åkasdotter, som överlevde maken med femtio år, tog därför ansvar för gårdsdriften medan barnen var omyndiga och stod under förmyndare. Sonen Ored Olsson kunde som myndig 1812 lyfta sin del av fädernearvet bestående

² Se till exempel Berg & Myrdal 1982; Larsson 1992; Myrdal (red.) 1991; Stoklund 1980 samt Götling & Kåks 2014.

av 66 riksdaler riksgälds (cirka 6 000 kronor i dagens penningvärde), en tämligen blygsam summa.³

Storbonden Ored Olsson (1791–1883).
Kristianstadsbladet 22 mars 1930.

Auktionen i Grönhult 1804

Faderns tidiga död vid 38 års ålder, efter tre veckors sjukdom av ”hufwudqwaf” på annandag jul 1803, lämnade hustrun med fyra minderåriga barn, tre söner och en dotter i åldrarna 2 till 13 år. Barnen fick därför varsin manlig förmyndare som på olika sätt delvis tillhörde släktkretsen; Jöns Mattisson i Nyteboda (Jämshög), Oredt Pehrsson och Nils Andersson i Boana samt Ola Bodelsson i Skärsnäs.

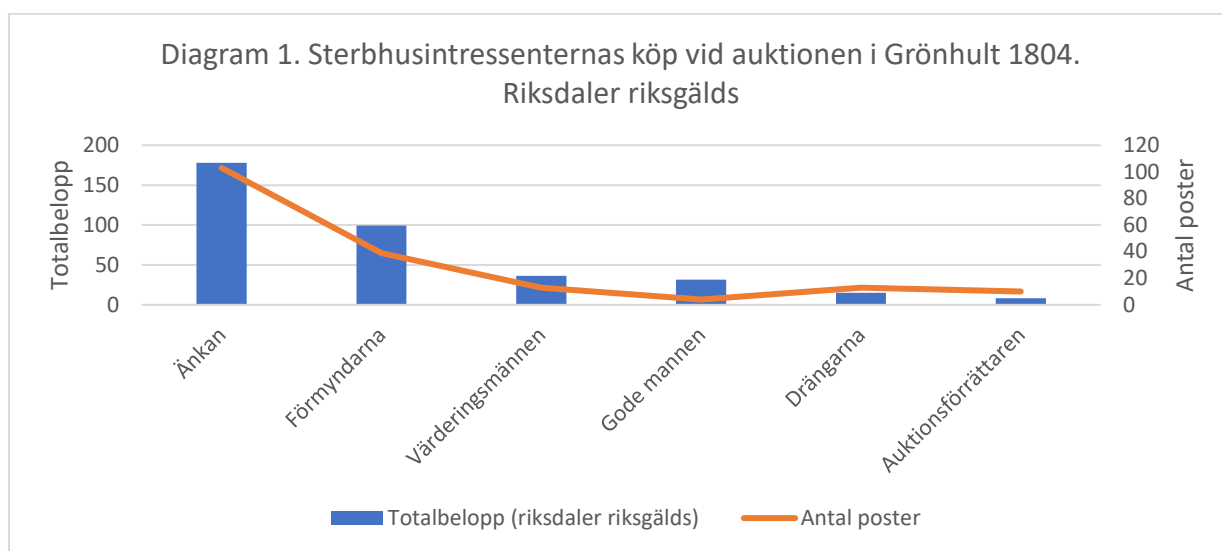
Vid bouppteckningen värderade nämndemännen Nils Åkesson i Skärsnäs och Nils Pehrsson i Vånga. Som änkans gode man närvarade även Ola Pehrsson i Äsperyd. Auktionsförrättare var nämndemannen Måns Månsson i Snäckekestad, och bouppteckningen utgör samtidigt auktionsprotokollet.⁴

³ Jönsson 1932 s. 16–20; Edvinsson & Söderberg 2011 / Prisomräknare från medeltiden till 2100. Skiftets 33 rdr 17 s 8 rst banco hade uppenbarligen uppräknats med ränta. Efter fadern finns inga dagböcker bevarade, men liksom sonen var han en skrivande man. Hans kärleksfulla förlovningskorrespondens med blivande hustrun är märkvärdigt nog bevarad. Nilsson 1927.

Moderns bouppteckning visar en blygsam bruttoformögenhet på 79 riksdaler banco efter 50 år som undantagsänka. LLA, Villands häradsrätt, bouppteckningar 1854, vol. FIIa:105, nr 20.

⁴ LLA, Vånga kyrkoarkiv, död- och begravningsböcker 1803, vol. C1:5, s. 336, nr 31; Villands häradsrätt, bouppteckningar 1804, vol. FIIa:54, nr 87. Jämför Jönsson 1932 s. 16–20.

Det faktum att det fanns minderåriga barn i sterbhuset påverkade starkt utfallet av auktionen, som hade föranletts av hushållets samlade skulder på motsvarande 570 riksdaler riksgälds. Med fastigheten uppgick den samlade bruttoförmögenheten, enligt bouppteckningsvärderingen som skedde i riksdaler banco, till motsvarande 1 052 riksdaler riksgälds. Även om det således fanns ett positivt saldo orsakade dödsfallet att samtliga skulder måste regleras, antingen genom återbetalning eller förnyelse av utestående reverser.

Källa: LLA, Villands häradsrätt, Bouppteckningar 1804, vol. FIIa:54, nr 87.

Auktionen av allt lösöre, som skedde i riksdaler riksgälds, inbringade 850 riksdaler riksgälds, eller 91 % mer än värderingen. Samtliga företrädare för sterbhuset, med undantag av förmyndaren Oredt Pehrsson i Boana, fanns bland köparna. De vann 36 % av de 440 posterna för 41 % av auktionens totalsumma på 850 riksdaler riksgälds. Fördelningen mellan sterbhusintressenterna framgår av *Diagram 1*. Ett uppenbart intresse för biodling visar sig genom ett stort antal bikupor som såldes för relativt betydande summor, men även genom en del litteratur i ämnet. Auktionen lockade i första hand personer från Vånga socken, däribland alltså många av sterbhusets intressenter, men 16 % av auktionsposterna motsvarande nära 20 % av totalbeloppet hade köpare från omgivande socknar; Glimåkra, Jämshög, Näsrum och Oppmanna. Endast fyra kvinnor vid sidan av änkan fanns bland köparna, tre pigor och en änka i Vånga som gjorde sex inköp för 2,64 riksdaler riksgälds (0,3 % av auktionssumman).

Auktionen torde därmed helt ha finansierat skuldernas betalning med de cirka 565 riksdaler riksgälds som inflöt från externa köpare, det vill säga vid sidan av änkan, förmyndarna och den gode mannens inköp som kan antas ha gjorts för att gynna arvtagarnas intressen. Samtidigt hade tillräckligt med produktionsmedel och andra nödvändiga utensilier kunnat behållas vid gården, så att auktionen knappast bör ha medfört något större avbräck i gårdsdriften. De fyra förmyndarna förvaltade och förräntade nu de omyndiga barnens egna tillgångar fram till deras myndighet.

Familj och gårdar

Ored Olsson gifte sig den 16 november 1819 med Karna Håkansdotter (1798–1846) från Fegelstorp. De fick tillsammans fyra söner och en dotter mellan åren 1820 och 1834; Ola, Nils, Karna, Ored och Håkan. Barnen nådde ovanligt nog alla vuxen ålder, men hustrun gick bort redan den 26 november 1846 och Ored förblev änkeman livet ut. All sin energi ägnade han åt sysslorna vid gården och åt dess förkovran. Han förvärvade mer mark genom köpet av Grönhult nr 1 (Södergården), samt den angränsande gården Boana, och giftermålet hade givit honom tillfälle att 1839 också förvärva Fegelstorp nr 2. Totalt sett omfattade hans markinnehav ett helt mantal på nära en mil i längd och halv mil i bredd situerat invid sjön Bären.⁵

Vid bouppteckningen 1847 efter Karna Håkansdotter redovisades tillgångar för nära 14 000 kronor (cirka 1,2 miljoner i dagens penningvärde), men då värderades fastigheten till taxeringsvärde, Fegelstorp som köpts 1839 hade övertagits av sonen Ola 1845, Boana hade ännu inte förvärvats (sonen Håkan blev åbo där 1855), och fädernegården som köpts ut av syskonen den 9 september 1818 räknades inom linjen som Ored Olssons enskilda arvegods.

Förvärvet av fädernegården betalades uppenbarligen inte med kontanter, utan med reverser. System Sissa Olsdotter skiftade 1847 nämligen sin utlåningsfordran om 444 riksdaler 21 skilling 4 runstycken banco (omkring 667 kronor) mot livstids undantagsförmåner. Skulle hon dock bli gift inom en 6–7-årsperiod skulle hon i stället erhålla 1 000 riksdaler riksgälds.⁶ Hon gifte sig den 22 november 1850 med änklungen Thomas Olsson i Filkesboda nr 2. Brodern Ored torde ha varit hennes giftorättsman och därmed godkänt alliansen.

⁵ Jönsson 1932 s. 20.

⁶ Jönsson 1932 s. 38ff. Eftersom skulden omvandlats till undantagsförmåner upptogs den ej i bouppteckningen efter hustrun 1847.

Under de 43 år som passerat mellan Ored Olssons faders och hustrus bouppteckningar hade därmed betydande värden skapats vid gården i Grönhult, från 6 000 till 1 200 000 kronor i dagens penningvärde eller 200 gånger mer. Därutöver fanns alltså även stora dolda övertvärden.⁷ Till dessa kom även bland annat den nyanlagda kvarnen vid Boana 1856, som enligt dagboken kostat 2 265 riksdaler riksgälds att uppföra.⁸ Det är denna kraftfulla ekonomiska förändring som hans dagböcker speglar. Grönhult nr 1–2 beskrevs i en annons i *Kristianstadsbladet* inför auktionen då gården avyttrades på 1890-talet:⁹

Denna egendom är vackert belägen, cirka 1 mil från Arkelstorps järnvägsstation, ¼ mil från ångbåtsbrygga vid sjön Immeln, ½ mil från kyrka och lastageplats vid Ifösjön, intill sjön Bäen, hvari godt fiske finnes, har goda och väl underhållna åbyggnader, en areal af cirka 400 tld, däraf omkring 40 tld åker och 20 tld odlade mossar, hvarå är utsådt 10 t.r höstråg, resten är äng och betydliga mossar, tjänliga till odling samt skogsmark med mycken skog till afsalu utom ungskog; och har dessutom andel i ett värdefullt klappstensbrott samt föder 20 st. fäkreatur och 5 à 6 hästar.

Vid tiden för Oreds och Karnas giftermål var Grönhult en kringbyggd knuttimrad, brunrödmålad gård under halmtak med inkörsport, två brunnar och en ränna för dranken från bränneriet till fähuset. Boningslängan i två våningar hade uppförts mellan 1793 och 1825, övriga envåningslängor 1810, 1813, 1816, och 1822. Sammantaget värderades byggnaderna vid tecknandet av en brandförsäkring 1826 till 3 205 riksdaler banco (i dagens penningvärde motsvarande drygt 430 000 kronor). Vid en förnyad värdering 1848 hade gården förändrats radikalt, då alla längor utom bostadslängan hade rivits och ersatts av nya, utspridda kring en upplöst gårdsplan. En del av byggnaderna hade nu stick(spån)tak. Det sammantagna värdet sattes nu till 3 372 riksdaler 28 skilling banco, men Ored Olsson önskade minska försäkringsvärdet till 1 500, antagligen för att han ansåg brandrisken vara mindre.

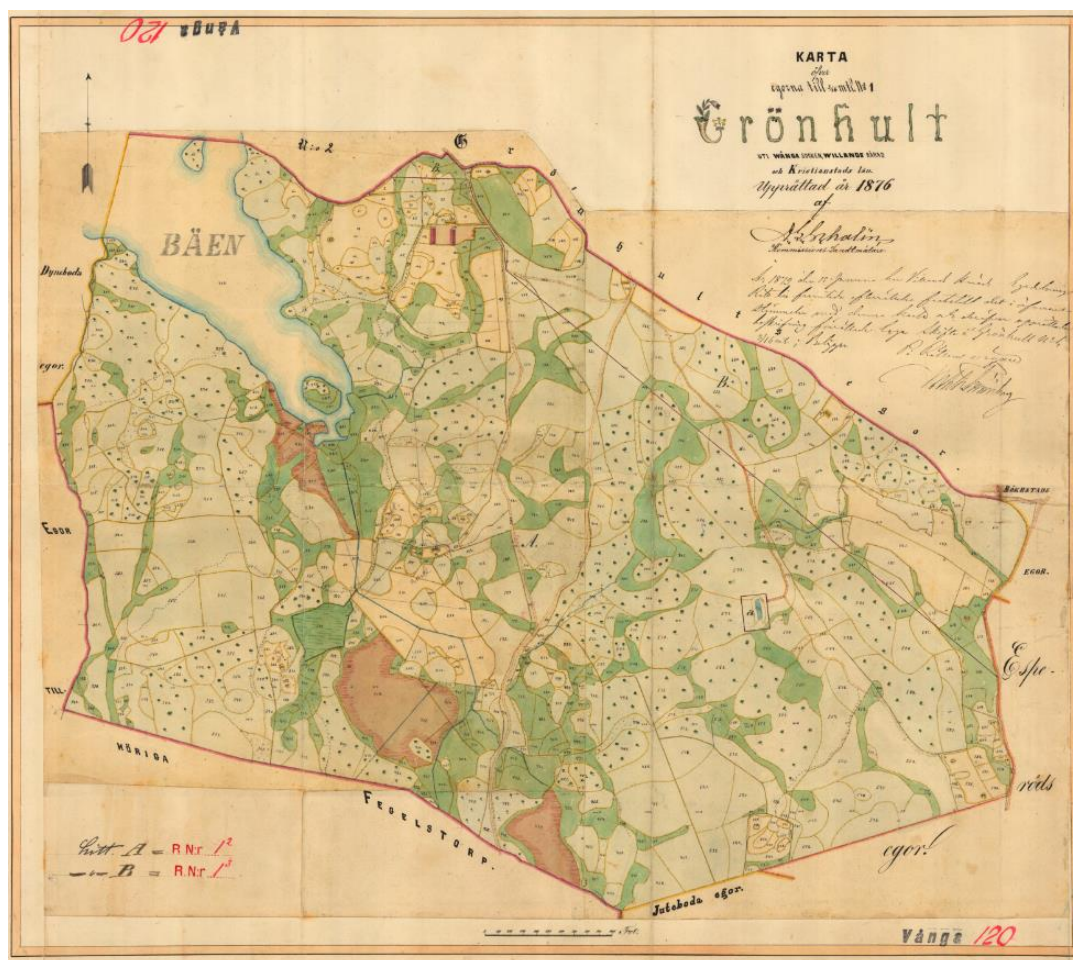
Vid nästa värdering 1867 hade sonen Ored Oredsson övertagit gården, vilket hade skett i samband med dennes giftermål 1860 med sin kusin Sissa Nilsdotter

⁷ LLA, Villands häradsrätt, bouppteckningar 1804, vol. FIIa:54, nr 87; 1847, vol. FIIa:98, nr 39.

⁸ [Bild 1431–1435]. Jämför Jönsson 1932 s. 34.

⁹ *Kristianstadsbladet* 23.3, 26.3 och 1.4 1891 s. 3. Grönhult nr 1 hade i sin helhet sålts på exekutiv auktion efter sonen Nils Oredssons urarva konkurs 1872. *Kristianstadsbladet* 5.2 1873 s. 3. Dennes bror Ored Oredsson hade kommit att äga en mindre andel också av Grönhult nr 1.

från Skärsnäs nr 2. En länga hade rivits 1866, brännvinsbränneriet hade omdisponerats till brygghus, och gården hade nu en smedja på 60 meters avstånd från nybyggnaderna.¹⁰ Ored Olsson uppnådde en för tiden hög ålder. Fram till oktober månad 1883 var han alltjämt verksam på den hemmansdel han förbehållit sig 23 år tidigare, och han kunde ledigt vandra till den gamla fädernegården. Han efterlämnade 4 barn, 18 barnbarn och 22 barnbarnsbarn.¹¹

Den äldsta bevarade kartan över Grönhults ägor upprättades i samband med laga skiftet på nr 1 åren 1876–1879. Historiska kartor, Lantmäterimyndigheternas arkiv, Lantmäteriet, Gävle, <https://historiskakartor.lantmateriet.se/hk/detailed>.

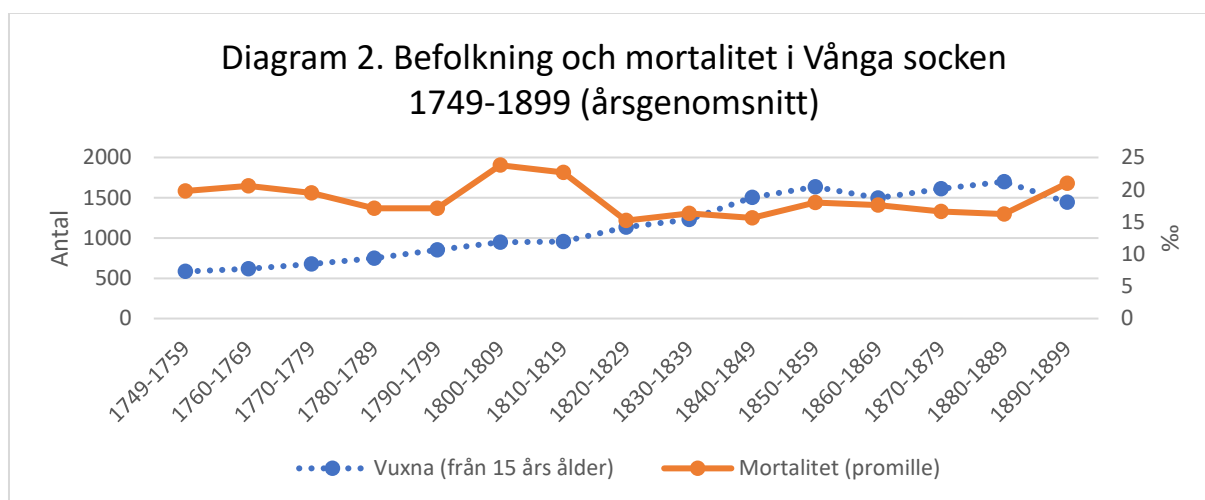
Vånga socken: en bakgrundsbild

Den vuxna befolkningen i Vånga socken ökade kontinuerligt från 1740-talet, med ett par nedgångar på 1860- och 1890-talet, från drygt 500 till omkring 1 500.

¹⁰ Allmänna Brandförsäkringsverket för byggnader å landet, Värderingsinstrument 1826, nr 14322, 1848 nr 19235, 1870 nr 23949; LLA Vånga kyrkoarkiv, husförhörlängder 1856–1860, A1:11, s. 207.

¹¹ *Kristianstadsbladet* 27.12 1883, s. 1; 29.12 1883 s. 1.

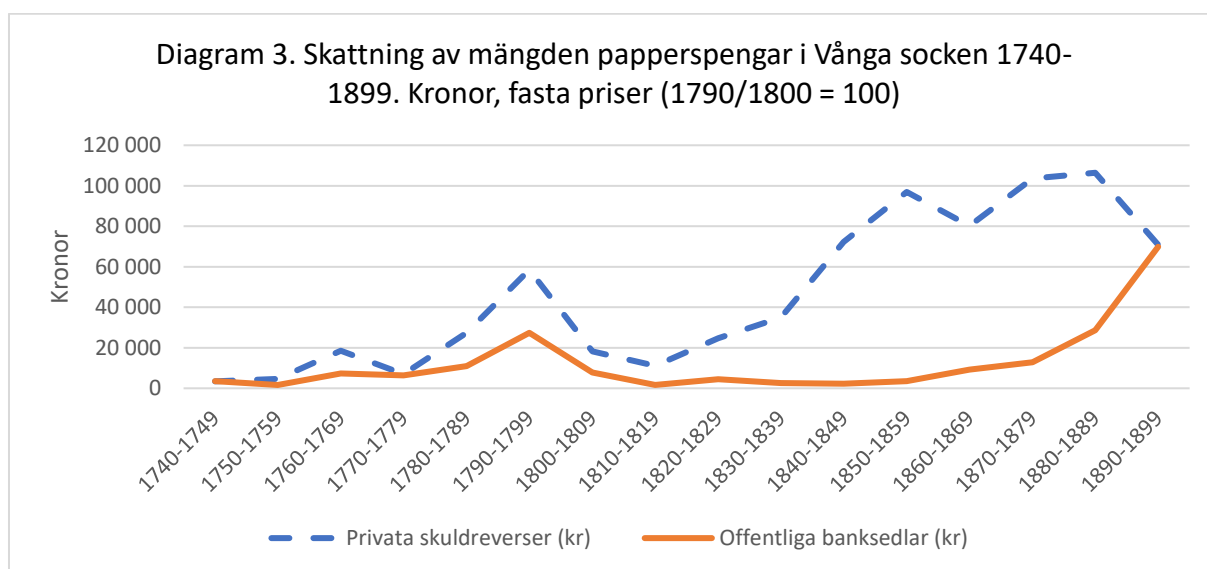
Mortaliteten som hade haft en avtagande tendens fram till 1790-talet, steg igen kraftigt under 1800-talets inledande decennier, för att från 1820-talet falla tillbaka till en ny, lägre nivå. En viss uppgång kunde skönjas åter igen på 1850- och 1860-talet, följt av en ny nedgång till ungefär förutvarande nivå, för att avslutas på 1890-talet med en ny stegring. Merparten av förändringarna kan antagligen förklaras av grasserande infektionssjukdomar (rödsot, kolera, lunginflammation, influensa). Barnadödligheten ingår dock inte här. Under 1800-talets senare hälft kunde även alkoholrelaterade sjukdomar påverka mortaliteten. Se *Diagram 2*.

Källor: LLA, Oppmanna kyrkoarkiv, statistiska tabeller, vol. G:1-4, 1749-1859; LLA, Vånga kyrkoarkiv, husförhörlängder, vol. A1:7-19; död- och begravningsböcker, vol. C:3-8, 1723-1839; utdrag ur dödböcker 1860-1900; LLA, Villands häradsrätts arkiv, bouppteckningar, huvudserien FIla; bouppteckningar, tilläggsserien FIIf, 1723-1900; LLA, Hovrättens över Skåne och Blekinge arkiv, adliga bouppteckningar 1889:4.

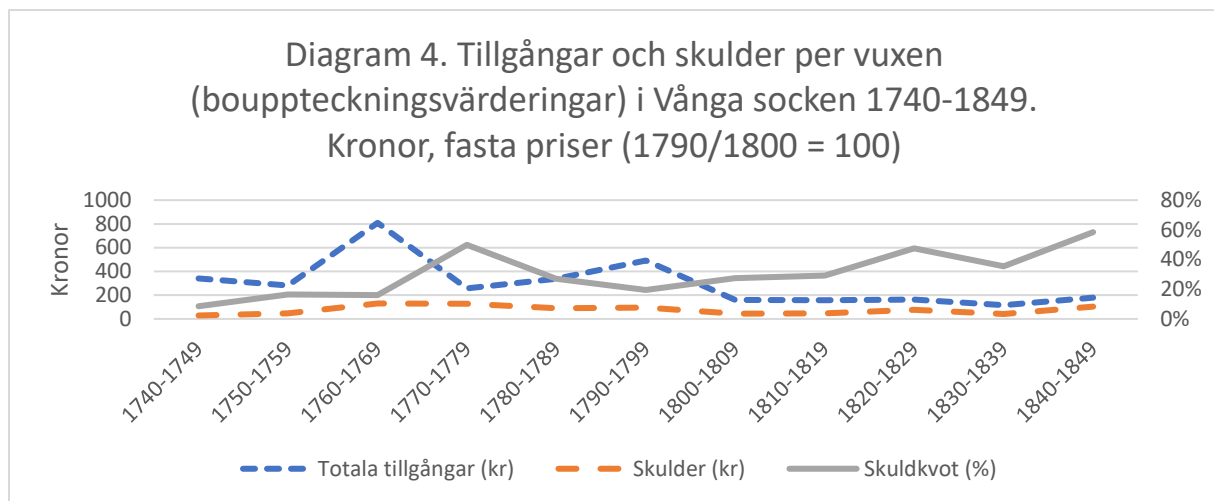
Övergången från en ekonomi i hög grad baserad på naturhushållning till en penningekonomi, mätt i form av en skattning av mängden offentliga banksedlar på den lokala kreditmarknaden i förhållande till privata reverser, visar att det egentligen var först med etableringen av Oppmanna-Vånga Socknars Sparbank 1870 som banksedlar började bli mer betydelsefulla här. En uppgång på 1790-talet kan förklaras av den stora mängden riksgäldssedlar som emitterades och som snabbt slog ut Riksbankens bancosedlar enligt Greshams lag, där det bättre myntet drivs ut av det sämre. Den rörliga värdeskillnaden mellan *riksdaler banco* och *riksdaler riksgälds*, det så kallade *agiot*, blev 1803 fastställt till 1,5:1.

Spridningen av privata reverser speglade i någon mån mängden banksedlar fram till 1800-talets inledning, något som kan tolkas som ett uttryck för den *fractional reserve banking* som en del individer kunde ägna sig åt, det vill säga utfärdandet av privata reverser med en begränsad volym banksedlar som säkerhet, men från 1820-talet började reverserna stadigt öka i betydelse i de ekonomiska mellanhavandena på den lokala kreditmarknaden i Vånga, med en viss nedgång på 1860-talet. På 1890-talet utgjorde banksedlar och privata reverser hälften vardera. Se *Diagram 3*.

Källor: Se Diagram 2.

Utvecklingen av hushållens tillgångar, skulder och skuldkvoter under hela perioden 1740–1849 visas i *Diagram 4*. Tillgångarna översteg hela tiden skulderna, båda upptagna till bouppteckningsvärden som i någon mån överdriver skuldbördan, speciellt för fastighetsägarna. Skuldkvoten, det vill säga skulderna i förhållande till tillgångarna avtog fram till sekelskiftet, efter en tillfällig ökning under 1770-talet, men kom sedan att successivt öka igen från 1800-talets inledning och fram till 1840-talet. Mot bakgrund av stigande befolkningstal och minskande mortalitet stegrades den ekonomiska aktiviteten i Vånga, vilket medförde ökad skuldsättning på den privata kreditmarknaden främst genom högre nyttjande av reverser mellan privatpersoner.

Källor: Se Diagram 2.

För att till sist närmare belysa den lokala kreditmarknaden under Ored Olssons aktivare tid, redovisas skattningar av socknens tillgångar och skulder från 1840-talet och framåt i *Tabell 1*. Inflytandet av den lokala sparbanken speglas i såväl ökade institutionella tillgångar, främst banktillgodohavanden, som ökade bank- och hypoteksskulder från 1870-talet. Storbonden Ored Olssons ekonomiska position översteg väsentligt den genomsnittliga vuxna Vångabons tillgångar och skulder.

	1840-tal	andel	1850-tal	andel	1860-tal	andel	1870-tal	andel	1880-tal	andel	1890-tal	andel
Totalt												
Lös och fast egendom (bouppteckningsvärdering)	478380		600880		672684		1068918		1857682		1015582	
Utestående fordringar	326330		325627		356555		389726		604836		618130	
varav institutionella	0	0,0%	5450	1,7%	31699	8,9%	42284	10,8%	82315	13,6%	232736	37,7%
Bruttoförmögenhet	804709		926506		1029239		1458644		2462517		1633712	
Summa skulder (i livstiden)	470601	58,5%	651284	70,3%	599479	58,2%	1085042	74,4%	1547927	62,9%	775812	47,5%
varav institutionella	33	0,0%	68414	10,5%	5599	0,9%	254068	23,4%	619970	40,1%	283068	36,5%
Nettoförmögenhet	334108		275222		429760		373602		914590		857900	
Per vuxen												
Lös och fast egendom (bouppteckningsvärdering)	318		367		450		663		1093		702	
Utestående fordringar	217		199		238		242		356		427	
Summa tillgångar	535		566		688		905		1449		1130	
Skulder i livstiden	313		398		401		673		911		537	
Nettoförmögenhet	222		168		287		232		538		593	
Vuxen befolkning (från 15 år)	1503		1637		1496		1612		1699		1446	

Källa: Perlinge 2005, förenkling av tabell 29, s. 266f.

Affärstransaktioner på landsbygden och sockenbankirerna

Dagböckerna nyanserar bilden av den lokala kreditmarknaden och av hur affärstransaktioner på landsbygden genomfördes i vardagen, liksom av förekomsten

av transporter av reverser. Studier baserade på bouppteckningar ger vid handen att reverser mellan enskilda personer utgjorde det mest centrala kreditinstrumentet.

I Vånga socken, liksom på många andra håll i landet, fanns det en specifik grupp av personer som lånade ut pengar inom socknen. För dessa har jag använt begreppet ”sockenbankirer”, efter ekonomihistorikern Maths Isacsons ”bankirer i socknen”.¹² Ored Olsson figurerar som långivare i bouppteckningar från socknen mellan 1842 och 1880. Till grannen på Grönhult nr 1, kusinen Nils Truedsson, hade han lånat ut sammanlagt 1 000 riksdaler banco, eller 1 500 kronor, mot två reverser av mars 1838 med två olika räntesatser, 6 % på den på 1 000 kronor och 5 % på den mindre.¹³ Sonen Ola Oredsson, som i juli 1845 övertagit modernegården Fegelstorp nr 2, hade lämnat fadern en köpeskillingsrevers, vilken vid sonhustruns död 1851 resterade 1 640 riksdaler banco och 300 riksdaler banco i ränta efter 5 %.¹⁴ Hos sonen Nils Oredsson hade Ored Olsson i stället lånat 500 riksdaler riksmünt i juli 1867 med 6 % ränta, mot en revers som sonen senare hypotiserat i Oppmanna–Vånga Socknars Sparbank. Han hade också gått i borgen för en sonen Ola Oredssons till brodern Nils Oredsson transporterad revers av februari 1869 på 500 riksdaler riksmünt.¹⁵ Till Nils Mattisson, Vånga nr 21, hade Ored Olsson till sist i oktober 1878 lånat ut 2 000 kronor mot revers till 6 %.¹⁶ Vid sidan om dessa förekommer Ored Olsson i andras bouppteckningar med ett fåtal smärre krediter.

I dagboken för 1838 finns dock inga anteckningar om de stora krediterna till kusinen Nils Truedsson. Men utlåningsreverserna hade han förstås i eget förvar så länge de var olösta, varför dagboksnoteringar om dem möjligen inte ansågs nödvändiga. Hans egna utestående skuldreverser borde däremot kanske ha funnits antecknade någonstans, men för 1867 finns ingen bevarad dagbok av honom.¹⁷

Ored Olssons vardagliga krediter uppstod genom det ständiga flödet av varu- och tjänsteutbyten med andra i socknen, inte minst i relationerna med de torpare och dagsverkare som han anlidade, men även till exempel med smeden.

¹² Perlinge 2005 s. 123ff; Isacson 1979 s. 145.

¹³ LLA, Villands häradsrätt, bouppteckningar 1842, vol. FIIa:93, nr 60. (Databasen Sockenbankirerna idnr 701, transaktionsnr 11251–11252).

¹⁴ LLA, Villands häradsrätt, bouppteckningar 1851, vol. FIIa:102, nr 25. (Databasen Sockenbankirerna idnr 806, transaktionsnr 12193).

¹⁵ LLA, Villands häradsrätt, bouppteckningar 1872, vol. FIIa:123, nr 27. (Databasen Sockenbankirerna idnr 1096, transaktionsnr 14754, 14835).

¹⁶ LLA, Villands häradsrätt, bouppteckningar 1880, vol. FIIa:131, nr 59. (Databasen Sockenbankirerna idnr 1225, transaktionsnr 15972).

¹⁷ Det förekom dock att det gjordes avskrifter av reverser. LUB, Handskrifter, samling Sven Nilsson (1813–1877) i Österslöv: Per Thomasson till Sven Nilsson i Österslöv 11 augusti 1863.

Reverser och skuldsedlar nämns endast på följande ställen i dagboken:

[1841, bild 1166] Ola Jönssons skuldsedel 19 oktober 1839 – 1 år 7 m 26 dagar löst med 54 Rdr 4 s 8 rst alt Riksgäld betalt.

[1842, bild 1216] 20/6 Trued Hans Skärnsås lämnat en revers på 21 Rdr 28 s Rgs till hör Nils Håkans vid Felkesboda Transport Dräng Nils.

[1856, bild 1415] Dräng Hans 45 Rdr. Jag skyldig Hans 21 Rdr för 1855 som han har skuldsädel på.

...
26/10 betalt Hans o löst skul sädelen.

[1856, bild 1451] 29/12 Dragon Dorf i Ifötofta lånt 15 Rdr enligt revers.

Utifrån bouppteckningsstudierna är det indirekt möjligt att förstå att reverser kunde cirkulera som betalningsmedel i lokalsamhället, eller i de aktivitetsfält som människorna rörde sig inom. I dagboken finns ett viktigt belägg för att så skedde.¹⁸

Men Ored Olssons noteringar avser allt som oftast smärre belopp, ibland så små att de snarare kanske speglar bristen på mindre växelmynt eftersom varuvärdet knappast motsvarades av beloppen.¹⁹

Den minsta kopparslanten, 1/12 skilling, kallades run(d)stycke. Myntauktioner i Sverige.

En stor mängd krediter avsåg sannolikt kontanta tillskott till torpare, drängar och pigor. Löptiden på dessa var säkert kort, vilket bidragit till att de mer sällan blivit synliga i bouppteckningarna. I en del fall rörde det sig om uppskjutna betalningar för gjorda inköp:

[1840, bild 1098] 2/1 Ored Jäpsson Dyneboda köpt en blå tröja och livstö[cke] kostar 7 Rdr 24 s. Dito en hatt 2 Rdr; ovannemde

¹⁸ Jämför Fregert 2022 s. 17; Perlinge 2005 s. 74f.

¹⁹ Att räkna med så små belopp som runstycken, det vill säga 1/12 skilling, var inget som sjöofficeren och den framtida bankdirektören A. O. Wallenberg behövde ägna sig åt under sin tid i Karlskrona när han sammanställde sitt bokslut för 1842: "Skillingarna uteslutna, runstyckena räknar jag aldrig." Nilsson 1984 s. 110.

9 Rdr 24 s skall Ored Jäpsson betala mig inom den 1 nästkommande maj.

30/4 gorde Ored Jäpsson räkning med mig då blef han mig skyldig kontant 5 Rdr 6 s.

[1840, bild 1104] 16/6 [Av] Thommas Olsson Filkesboda har jag köpt 88 4 tums furu bok kosta 1 [Rdr] 24 s stöcket gör till sammans 132 Rdr Rgs. afbetalt med 2 stöck bränvins tunna 11 Rdr. Do 15 skäp päror 7 Rdr 24 s = 18 Rdr 24 s.

Dagboken har en enda notering beträffande kredit mot pant:²⁰

[1840, bild 1113] Den 23/11 lånte Höka Johannen 10 Rdr Rgs till en kakelung, jag har kakelungen i pant; jag skall hafva päningarne igän af Johan inom nästa mekili.

När det gäller den stora mängden småkrediter är det oklart huruvida någon ränta regelmässigt avkrävdes gäldenärerna, men några få exempel förekommer:

[1840, bild 1096] 2/1 lånte Ored Jäpsson Dyneboda lånt af Hanna 5 Rdr Rgs. hon skall hafva 12 s i ränta om ej päningarne betalas inom 3 veckor.

[1842, bild 1209] 15/3 Nils Olsson i Skärnäs ränta 26 Rdr 12 s.

[1842, bild 1220] Trued Hansson fodran af Nils Håkansson kapital 21 Rdr ränta för 1 år 5 månader 1 [Rdr] 24 s = 22 Rdr 24 s. 23/10 afbetalt 7 Rdr, rester 15 Rdr 24 s.

En tänkbar möjlighet är förstås att Ored Olsson kompenserade sig för uteblivet räntetagande genom att ta ut ett högre pris för varorna än om de hade betalats direkt.²¹ I ett av fallen noteras att Hanna har en fordran på Ored Jönsson. Varför noteras detta: är det av Hannas inestående lönefordran som Ored Olsson lånar ut de facto? Räntan motsvarar 5 % på årsbasis. Brodern Nils Olssons räntedebitering motsvarar 5 % årsränta på en kapitalskuld på 525 riksdaler. Det är oklart varför Ored noterar Trued Hanssons fordran på Nils Håkansson, men Ored Olsson hade kanske en skuld till drängen Nils, som reversen ju var transporterad på?

²⁰ Att Mikaeli angavs som överenskommelsens slutpunkt knyter väl närmast an till dess ställning förknippad med urgamla seder och bruk, även om dessa var mindre uttalade i de södra landskapen; kyrklig högtid, skördens och betesgångens slut, tjänareutflyttning och marknad, eller helt enkelt som bondeårets avslutning och övergången till vinterhalvåret. Eskeröd 1970 (1953) s. 149–159.

²¹ Jämför Perlinge 2020 s. 51 not 6.

Större krediter är relativt sällsynta i dagboken, men i en del fall lånar Ored Olsson själv upp pengar för att finansiera driften vid gården när förskotten på brännvinskontrakten börjat sina, ofta under vårvintern. Dessa borgenärer var på 1830–1840-talet (alla belopp i riksdaler riksgälds):

Håkan Danielsson i Österslöv (13/3 1838, bild 1131):	1 000
Nils Truedsson i Söndraby (28/9 1840, bild 1110):	379
Thomas Olsson i Filkesboda (24/10 1840, bild 1111):	113
Svenborg Truedsdotter i Grönhult (10/11 1840, bild 1112):	153
Håkan Danielsson i Österslöv (15/2 1841, bild 1110):	232
[Sven?] Nilsson i Boana (13/3 1841, bild 1160):	380
Sven Nilsson i Grönhult (13/3 1841, bild 1160):	148

Den största krediten av prästen Håkan Danielsson i Österslöv 1838 kvarstod ännu 1847 vid hustrun Karna Håkansdotters bouppteckning, men var slutbetalad när Danielssons bo upptecknades 1862.²² Den senare krediten 1841 betalades tydligen av före den största krediten. En avräkning gjordes med nämndemannen Nils Truedsson i april 1842 (året efter), varvid Ored Olsson blev skyldig honom 136 riksdaler, 43 skilling 10 runstycken riksgälds (sedermera betalt), utan att någon ränta omnämns. Den nya svärmodern Svenborg Truedsdotters kredit avsåg att finansiera gemensam produktion av brännvin. Hon var även Ored Olssons tremänning!

Skiftande valutor

Under 1800-talet förändrades de legala betalningsmedlen i Sverige, från de i vardagen normalt förekommande riksdaler riksgälds till riksdaler banco. De förra upphörde att gälla i kronans uppbörd 1842 och indrogs helt 1845, vilket Ored Olsson noterade i sin dagbok [bild 1205]. Tio år senare infördes i stället riksdaler riksmünt (à 100 öre) som 1873 övergick till att benämnas kronor.

Vardagstransaktionerna genomfördes vid Grönhult så gott som alltid i riksdaler riksgälds, vilket noggrant anges i dagboken med några undantag i banco, där det är tänkbart att likviderna skulle användas till skattebetalningar eller avgifter:

²² LLA, Villands häradsrätt, bouppteckningar 1847, vol. FIIa:98, nr 39; 1862, vol. FIIa:113, nr 42. Bouppteckningen anger att det handlade om en revers, men det gör inte dagboken.

[1840, bild 1101] 31/3 åtog Jöns Svensson vid Esperyd, sig att Sota min skorsten och mors. han skall hafva 12 s Banco för båda han skall Sota var månads dag.

[1841, bild 1171] Riksdags arfvode är för 1.kelt mantal 4 Rdr 32 s 8 rst. Jag har betalt för nemde mannen 21 s 1 rst Banco

[1842, bild 1216] 22/5 lånte Åke Olsson i Esperyd 60 Rdr Banco af mig.

[1844, bild 1283] Jag betalt Skatt för Ola Pehrsson Grönhult 3 Rdr 9 s Banco. 16/6 betalt 4 Rdr 32 s Rgs, rester 5 s 6 rst _ betalt.

betalt för Jöns Olsson i Grönhult 2 Rdr 45 s Banco.

[1844, bild 1300] markegångs priset för år 1844 i Banco, för christianstad med ö. och w. göinge, willands, Gerds och albo härader, wette 10, råg 6 Rdr 32 s korn 4 [Rdr] 24 [s], Hafre 2 [Rdr] 32 [s] alt banco.

[1844, bild 1301] Skatten för en dräng ... 42 s Banco, för en piga ... 30 s Banco.

Även om de gängse betalningsmedlen skiftade över åren räknade Ored Olsson alltid i riksdaler riksgälds. Riksdaler riksmünt eller kronor förekommer inte i hans dagböcker, och där fanns heller ingen värdeskillnad som det gjorde mellan riksdaler banco och riksdaler riksgälds, och inte heller förekom riksdaler specie.

Synen på krediter

Hur aktörerna uppfattade sina kreditrelationer, som en resurs eller en belastning, framgår inte av Ored Olssons dagböcker som ju helt saknar personliga reflektioner. En del slutsatser kan ändå dras baserade på den stora mängden kreditrelationer. Vore det så att dessa uppfattades som betungande och besvärande för parterna borde de ha använts mer sällan. Som nämnts, kan det även ha varit så att priserna på varor och tjänster i någon mån justerades uppåt när betalningar skulle ske i efterhand.

Formallån och förtroendelån

Det stora flödet av krediter och uppskjutna betalningar, som förefaller ha varit räntelösa, skulle kunna karaktäriseras som förtroendelån, det vill säga lån mellan jämbördiga parter av varor eller redskap, medan de mellan ojämberdiga parter, till

exempel husbonde och dräng, kan betraktas som formallån.²³ Bägge slagen kunde vara inbäddade i det vardagliga arbetet:

[1840, bild 1095] Do Nils [Wång] lånt till en kardus [tobak] när vi toge upp päror 12 s.
9/11 Do lånt till en kardus 12 s.
8/11 lånt 24 s.
...
Do Nils lånt till en kardus 12 s.
...
27/11 Do lånt till en kardus 12 s.
...
6/12 gorde Nils Wång räkning med mig då blef jag honom skyldig för dett som är up tecknat i min Bok 5 Rdr 20 s.

Gränsen mellan förtroendelån och formallån var dock flytande. Likvider behövliga till kommande auktioner kunde nog tillhöra endera slaget, medan kontanter för marknadsbesök eller auktioner möjligen togs av inestående löner för pigor och drängar som ett slags formallån:

[1840, bild 1110] Jöns i Fegelstorp har lånt till auctionen 10 Rdr.
17/10 Do lånt 9 Rdr.

[1841, bild 1154] Pigan Sissa Pehrson i fegelestorp 7 Rdr 24 s.
för auctjonen 3 Rdr 5 s.

Formallånen bör dock inte sammanblandas med krediter från den institutionella sektorn, det vill säga banker och andra kreditgivande organisationer. De är formella eftersom de utväxlas mellan ojämbördiga parter, inte för att de utlämnas med skriftlig dokumentation i form av reverser eller skuldebrev som av banker.

Naturhushållningen

Ännu vid denna tid var naturhushållningen det naturliga. Grönhult förefaller, om dagboken inte utlämnat det, att i princip helt ha klarat vardagslivets behov för familj och anställda med det stora spektrum av varor och tjänster som producerades av egen kraft. Inte mindre än 46 olika varor och tjänster, som kan fördelas på 8

²³ Hanssen 1952 s. 43.

Tabell 2. Grönhults produkter/tjänster**1. Brännerierna**

Brännvin

Drank

Rom

2. Foder

Beteslega

[Drank, se Brännerierna]

Halm

Havre

Hö

3. Inhägnader

Gärdsgård

Stengården

4. Matvaror

Braxen

Bröd

Bönor

Fläsk

Gris (levande)

Humle

Kött

Lamm

Mjöl

Ost

Potatis

Råg

Sill

Smör

Ål

Ärter

5. Stengraven

Hårdsten

Klappsten

Kvarnsten

Liebrynen

Slipsten

6. Textilier

Garn

Lin, linfrö

Läder (häst, kalv)

Ull

7. Träprodukter

Bokbark

Bökebränne, ved

Bökestav, ekestav (tunnstav till laggkärl)

Ek

Fotträ

Fällor

Ryggrä

Sparrar

Spånträ

Timmer

8. Övrigt

Torv (bränsle till brännerierna)

Vax

Källa: Vånga – Grönhultsdagboken, 1833–1867 (spridda år), Samling Ored Olsson, KM 49 669:26, Kulturhistoriska museet, Lund.

grupper, passerar revy genom dagboken under alla år. Några varuslag saknas, eller nämns i varje fall inte i dagboken. Se *Tabell 2*.

Hustruns bouppteckning 1847 redovisar gårdens produktionsmedel vid sidan av de betydelsefulla brännvinspannorna.²⁴ Där fanns 6 hästar, 5 oxar, 28 kor, 19 får, 32 grisar, 10 ½ bikupor och 4 gäss, men inte några höns. Tre gevär med tillbehör antyder att jakt förekom, men något viltkött finns inte bland gårdens produkter i dagboken.

Relativt stora mängder tyger och garn, ett par vävstolar och fem spinnrockar och bakattiraljer erinrar om det viktiga kvinnoarbetet givetvis vid sidan av mjölkkena och andra djur, medan hyvelbänkar och smedjans alla redskap minner om manliga sysslor, liksom jordbruksredskap och åkdon, däribland ett par Holsteinare. Att en av gårdens viktiga försäljningsvaror var ved från den rika skogen är inte lika tydligt. Den utsådda grödan värderades till 450 riksdaler banco och bestod av råg, potatis och en del havre. Något brännvin i lager redovisades emellertid inte.

Gårdens egenproduktion balanserade väl i antal mot dess inköpta varor och tjänster, vilka delvis överlappar ovanstående förteckning beroende på de skiftande behoven under årscykeln. Gårdens köpta tjänster avsåg i stort sett lantbrukets alla arbetsuppgifter, som främst skedde med dagsverken av torparna och deras hustrur och barn, men även till exempel av smeden och kopparslagaren.

Det som framför allt synes ha varit viktigt att införskaffa var sådant som bjälkar, bräder, vitriol, kimrök, spik och annat till husbyggnader, laggade kärl, stenstolpar, viss klädessömnad, tvättning, anläggandet av stengården, skorstensfejning, smidesarbeten och kopparslageri. Kolonialprodukter är mycket sällan omnämnda, men där fanns behov av kaffe, salt och socker som tycks ha köpts av handlaren i Oppmanna. Till gården verkar också regelmässigt ha inköpts sättpotatis och malt samt en del halm och havre till djuren. Till de kläder och skor som pigor och drängar hade rätt till i sina avtal lämnades kontanter till inköp, kanske på auktioner och marknader.

Kreditrelationer mellan land och stad

De viktigaste kontakterna för Ored Olssons brännvinsaffärer fanns i Sölvesborg. Där hade han under 1837–1838 kontakt med handlaren Johan Erik Lindgren (1795–

²⁴ LLA, Villands häradsrätt, bouppteckningar 1847, vol. FIIa:98, nr 39.

1845).²⁵ Han lånade 200 riksdaler riksgälds i mars 1838 [bild 1130], efter att under säsongen ha sålt 2 110 kannor för nära 1 940 riksdaler riksgälds [bild 1145].

Med Nils Holm (1799–1878) slöt han 1841 avtal om brännvinsleveranser mot erhållna förskott på tillsammans 2 650 riksdaler riksgälds [bild 1172]. Året därpå förskotterades 678 riksdaler riksgälds i juli för brännvinsleveranser i december. Under tiden gav Ored Olsson flera smärre krediter till närboende [bild 1218]. Merparten av årets produktion, 2 943 av 4 039 kannor, blev levererade till Holm [bild 1225]. Under 1844 sålde han 600 kannor à 17 skilling till Holm mot 150 riksdaler i handpenningar, och parallellt med detta 800 kannor för 17 à 18 skilling till Anders Georg Krook (1800–1878) mot 160 riksdaler riksgälds [bild 1296]. Leveranserna skedde planenligt [bild 1303].

Bror Otto Collin (1808–1873) var ytterligare en köpare av Ored Olssons brännvin. Under 1856 noterar han [bild 1437]:

den 19 augusti lånte jag af Collin i Sölvisborg 1000 Rdr Rigs, 20/11
Dito 100 Rdr betalt.

den 30 December sålde jag 1300 ka[nnor] Bränvin till Collin att
lefverera inom den 1 Maj nästa har der på uppburit 300 Rdr resten
rester den 1 mars jag skall hafva 1 Rdr 24 s [per] ka[nna]. lämnad

Till Herr B. O. Collin i Sölvisborg försäljer undertecknad här i
genom ett Tusende Tvåhundra femtio kannor godt och
rensmakande Sju graders [= 51,5 volymprocent vid 15 grader
Celsius] Bränvin, hvilka jag förbinder mig lefverera uti Sölvisborg
inom den 1sta Januari detta år, Betalning för detta Bränvin erlägges
med En Rdr 28 s Rgs per kanna, hvilket alt här med försäkras.
Grönhult den 25 Juli 1856 Ored Olsson

Af ofvannämde 1250 Kannor skall Ola Oredsson i Fegelstorp
lämna 250 ka Nils Oredsson i Grönhult 300 ka, Pehr Andersson i
Käddarp 300 ka resten eller 400 ka lämnas af mig Ored Olsson i
Grönhult. Ofvanstående kontrakt är fullgjord

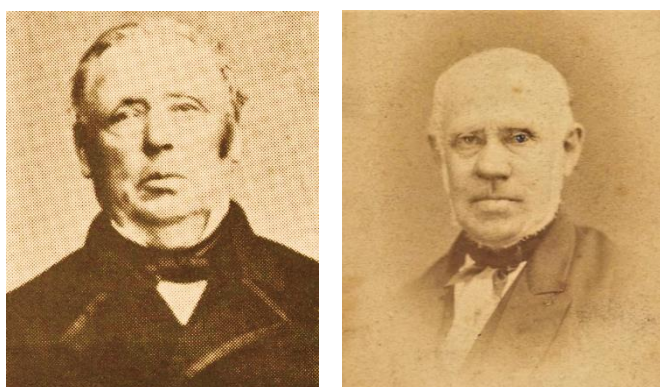
Det intressanta med detta i dagboken citerade brännvinskontrakt är att Ored Olsson samarbetade för leveransen med tre andra producenter, nämligen två av sina söner och svärsonen.

Ytterligare ett par namn på handlare figurerar; leveranser till [Carl Olof] Lundgren (1821–1893) i Sölvesborg 1844 [bild 1303] samt 1842 en Lundberg och en ”Fexsen” [bild 1225].

²⁵ Sjöström 1901, år 1812, nr 1629, s. 320. En kontobok för brännvinsinköp 1839–1846, sannolikt tillhörande Lindgren, finns i Lunds landsarkiv: Sölvesborgsfirmors arkiv.

Ored Olsson i Grönhult utmärkte sig, till skillnad från andra Vångabor, genom att aldrig redovisas som gäldenär i någon av bouppteckningarna från Sölvesborgshandlarnas hushåll 1845–1873. Hans eventuella brännvinskontrakt med herrarna hade tydligen hunnit infrias vid alla dessa tillfällen.

Han undkom därmed den beroendeställning som enskilda producenter kunde hamna i på grund av erhållna förskott.²⁶ Ored Olsson hade affärsförbindelser med flera av handlarna i staden och kunde hantera sina förskotterade likvider i sådan balans att produktionen hanns med. Han hade också andra stora kreditgivare utanför brännvinskretsen, såsom prästen Håkan Danielsson i Österslöv.

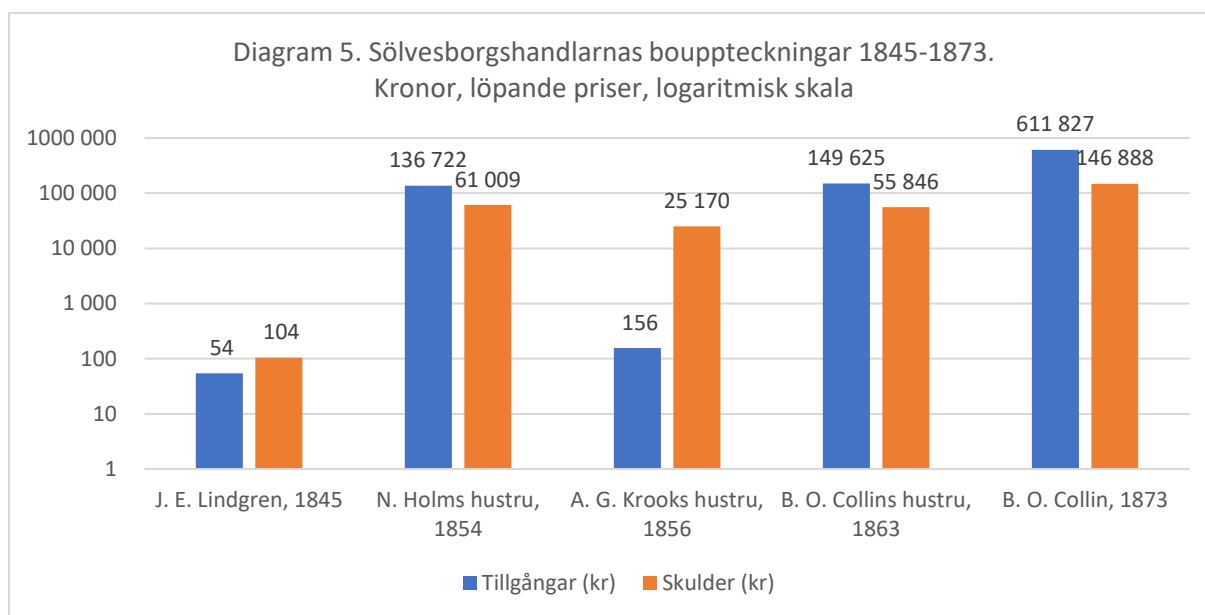

T.v. Nils Holm (1799–1878), t.h. Bror Otto Collin (1808–1873), båda betydande brännvinshandlare i Sölvesborg. Efter Lyberg 1947 s. 20. Reproduktion: Kungl. biblioteket; http://www.solvesborgochlister.se/Gamla/Bror_Otto_Collin.pdf.

Handlarna Holm och Collin tillhörde de mest solventa av handlarna i bouppteckningarnas blyxtbelysningar, medan Lindgren och Krook endast hade försumbara tillgångar och Krook dessutom hade fått avstå egendom till följd av stora skulder efter konkurs 1852. Se *Diagram 5*.

Collins förmögensutveckling under sina sista tio år efter hustruns död var anmärkningsvärd och speglar antagligen effekterna av husbehovsbränningens upphörande 1855/1860 samt omläggningen till de större ångbrännerierna med sin väsentligt större kapacitet och möjligen en intensifiering av leveranser från Blekinge där potatisodlingens omfattning ökat kraftigt.

²⁶ Liedgren 1974 s. 156.

Källor: LLA, Sölvesborgs rådhusrätt och magistrat, bouppteckningar, vol. FIIIA:2, 1845 nr 3; FIIIA:2, 1854 nr 6; FIIIA:3, 1856 nr 7; FIIIA:3, 1863 nr 2; FIIIA:3, 1873, nr 8.

Anm.: År 1845 taxerades Holm och Lindgren med 600, Krook med 300 och Collin med 200 riksdaler riksgälds för ”handel och rörelse” i Sölvesborg. Liedgren 1974 s. 158.

Producenterna i Skånes skogsbygder fortsatte att leverera brännvin till Sölvesborgshandlarna, snarare än dem i Kristianstad, dit avståndet var ungefär lika långt, 3 ½ mil.²⁷ Troligen fick de bättre betalt i Sölvesborg, där handlarna i hög grad kommit att specialisera sig på brännvinsaffärerna och på investeringar i stadens handelsflotta, på bekostnad av tidigare bedrivna minuthandel med andra varor. Detta visar sig också i utfallet av den inhemska brännvinsexporten sjövägen från Sölvesborg till Stockholm, som 1837 uppgick till 750 000 kannor men 1875 hela 2 574 652 kannor.²⁸

Ored Olssons affärsstrategi, att samverka med olika handlare och att därutöver producera en lång rad andra produkter vid gården, var sannolikt mer framgångsrik än att genomföra ännu större satsningar på brännvinet. Ett tragiskt exempel på motsatsen är bonden Nils Svensson i Ignaberga, nära Hässleholm, som före 1855 hade gjort stora investeringar i utökad brännvinsproduktion, och som enligt en bevarad bondedagbok från socknen hade förlorat sin kreditvärdighet i spåren. Sammantaget ledde detta honom till självmord 1860.²⁹

²⁷ I Kristianstad bedrev något senare brännvinskungen Lars Olsson Smith en verksamhet, som från lastageplatsen skeppade ut sitt absolut renade brännvin via hamnen i Åhus. Perlinge 2021 s. 1042.

²⁸ Liedgren 1974 s. 155.

²⁹ Per Nilssons i Tykarp dagböcker 1840–1877, SBD 80 i Nordiska museets arkiv. Se Perlinge 1995.

Vid sidan av brännvinshandlarna i Sölvesborg är de redovisade stadskontakterna väldigt få hos Ored Olsson. Endast ett par förekom år 1856; smideshandlaren Nils [Johnsson] Berg i Stockholm på uppdrag av Sven Johansson i Ekefällan i Jönköpings län, då slipstenar skulle levereras via Sölvesborg [bild 1428], och borgmästaren Gustaf Abraham Sjövall i Kristianstad [bild 1436].

Det är oklart huruvida Ored Olsson personligen reste och träffade dessa stadsbor. Om affärerna gjordes via ombud så avviker han i sitt resemönster från många andra dagboksförfattare från tiden, och närmar sig mer hur resorna tedde sig under 1800-talets senare hälft. Ekonomihistorikern Janken Myrdal har dristat sig att anta att bönderna mot 1700-talets slut och under 1800-talets början var mer beresta än sina klassbröder ett femtiotal år senare.³⁰ Ored Olsson hade onekligen mycket att stå i vid sin gård.

På Bengt Nordenbergs blyertsteckning "När brännvinet körs till stan", daterad 1849, används korna som dragdjur. KM 13936u:72b. Kulturhistoriska museet, Lund.

Brännvinsproduktionen vid Grönhult

Ored Olssons brännvinstillverkning vid Grönhult skedde i två brännerier, det stora och det lilla. Pannornas storlek var 42 respektive 27 kannor, eller sammanlagt cirka 180 liter (1 kanna = 2,617 liter). Dessa motsvarade 0,005 % av de 1,4 miljoner kannor som taxerades i länet under år 1844. Dagbokens uppgifter om gårdens totala tillverkning visar att 1843 var ett bra år, då 5 472 kannor brännvin kunde säljas. Dessa motsvarade 0,55 % av länets tillverkning 1855, och Grönhult utgjorde ett av de 1 119 mindre brännerierna där. År 1838 uppgick tillverkningen till 3 297 kannor,

³⁰ Myrdal 1996 (1979). Jämför Stoklund 1980 s. 24.

1841 till 1 800 kannor och 1842 till 4 039 kannor. För 1844 är uppgiften ofullständig: 3 528 kannor.³¹

För pannornas tillverkningsvolym bör han enligt gällande tariff från 1841, för enkla redskap i första klassen, ha taxerats med 135 riksdaler banco. Det var förskottsbetalning som gällde, i annat fall skulle brännvinet förvaras bakom lås och bom i kronomagasinen tills avgiften var betald. Från 1845 gällde i stället penningavgifter för en presumtiv produktion som för samma klass beräknades till åtta gånger pannornas volym, det vill säga för 552 kannor normalt 6-gradigt [49 volymprocent] brännvin per tillverkningsmånad. Avgifterna och regleringarna stegrades och skärptes över tiden.³² En anteckning gäller sonen Håkan Oredssons tillverkningsanmälan för 1856:³³

Anmälning till Bränvinstillverkning undertecknade Anmäler sig att tillvärka Brännvin med en 20 ka panna Enkel Redskap från och med den 15de oktober till den 15 December som är hela den tillåtna till verkningstiden detta år, på mit hemman No 1 5/16 mtl Boana, Wånga socken och villands härad. Boana den 9 Sep. 1856
Håkan Oredsson

Under husbehovsbränningens storhetstid kunde Ored Olsson förstås även leverera brännvin till sina sockengrannar för deras inlämnade potatis. Åke i Äsperyd [bild 1093] erhöll 1840 till exempel 23 kannor av det litet starkare 8-gradiga brännvinet (54 volymprocent), och samma sort fick Pehr Månsson [bild 1449]. I den stora brännvinshandeln var den lägre normalstyrkan standard. Samma år lånade Ored 153 riksdaler riksgälds av sin svärmor: ”brännvinspengar för vårt hopa brännvin” [bild 1112]. Det var tydligen inte enbart de manliga släktingarna som deltog aktivt i bränneriverksamheten. Men det fanns farhågor. Han noterade året därpå: ”Uti Svenska nykterhetsföreningens sista års berättelse 49 594 ledamöter; 2 793 brännvinspannor nedlagda” [bild 1175]. Han hade också insikter i hur marknaden såg ut i Stockholm, hur stora brännvinslager där fanns och priserna [bild 1208, bild 1210, bild 1283, bild 1314]. Källorna till dessa uppgifter anges inte,

³¹ *Bidrag till Sveriges officiella statistik (BiSOS)*, 1877 s. V; Tab. Litt. A, s. X; Jönsson 1932 s. 31 samt [bild 1176]; LLA, Villands häradsrätt, bouppteckningar 1847, vol. FIIa:98, nr 39.

³² Jönsson 1932 s. 31f; Larsson 1945 s. 256ff; Liedgren 1974 s. 155–158; Werdenfels 1974 s. 69f; Wetterberg 2017 s. 383f. Ored Olsson noterade dagarna för avgifters erläggande i Fjälkinge 1856 [bild 1445].

³³ [Bild 1455]. Denna har inte blivit bevarad i landskontorets bränneriexpeditioners arkiv.

men han läste tidningen *Aftonbladet*. *Kristianstadsbladet* började utkomma först 1856.

Under perioder vid sidan av spannmålssäsongen spelade brännvinsproduktion och -försäljning en avgörande roll i gårdsekonomin.³⁴ Jag har i tidigare forskning beskrivit dess betydelse på följande sätt:³⁵

På 1840- och 1850-talet framträdde speciellt ett slags affärer, [...] nämligen brännvinet. Efter 1855 års legala inskränkningar beträffande bränneriverksamhet blev dessa inte längre lika påtagliga, men ännu på 1870-talet går det att finna exempel på stora brännvinsaffärer. Brännvinshandeln karaktäriserades av en mycket speciell frihet, som inte var typisk för andra områden vid den här tiden. Det var inte bara det att brännvinet som handelsvara var lätt att transportera. Att tillverka och sälja brännvin var ett relativt lätt sätt att skaffa sig kontanter under den tid spannmålshandels betydelse var mer begränsad. Därtill var det tillåtet för envar att föra brännvin till städerna och där avyttra det utan några kvantitativa begränsningar. Större mängder t.ex. i Skåne och Blekinge såldes och köptes normalt via handlarna i städerna.

Kvinnornas roller

Kvinnors arbete har förstås alltid haft en mycket stor ekonomisk betydelse i agrarsamhället. I dagboken framträder de i första hand som tjänstgörande pigor eller som torparhustrur och -döttrar som deltar vid dagsverken, och både som kreditgivare och kredittagare av smärre belopp. Det är ett allmänt känt problem att kvinnorna så ofta är osynliga i de bevarade källorna, som i hög grad skapats uteslutande av män med sina värderingar och perspektiv.³⁶

Men tillverkningen av brännvinet och av matvaror såsom smör, ost, fläsk eller bröd samt textilier (av lin), förutsatte givetvis kvinnornas arbetsinsatser. Dagboken nämner dock explicit deras insatser enbart i samband med textilierna, där olika kvantiteter av garn eller lin utlämnats för att bearbetas mot lön. Vid Grönhult var också brödbaket och osttillverkningen viktiga genom de mängder som försålles varje år.

³⁴ Carlsson & Ingers 1956 s. 145–156; Larsson 1945 s. 452–461.

³⁵ Perlinge 2005 s. 92.

³⁶ Larsson Pousette, Thomsgård, Skott, Steinrud & Qviberg 2021 s. 54–132.

En tänkbar lucka i redovisningen av kvinnornas arbetsinsatser kan gälla hönsen. Några höns finns inte i hustruns bouppteckning, möjligen för att de ansågs ha ett ringa värde, men nog borde gården haft tillgång till egna ägg även om de inte fanns bland de försålda varorna.

Ostform. Kvadratisk. Sidorna av bok och botten av ek. Ornerat med i trät nerskurna figurer jaktmotiv med hjort, gris [vildsvin], hare och fågel samt text. Texten överst: GRÖNHULT (spegelskrift), till vänster: 1828 (spegelskrift), till höger: OOS:KHD (spegelskrift). Gavlar enklappade i långsidorna, tappningarna snett (vågrätt) reglade med träsprintar. Botten enklappade i gavlar, tappningarna lodrätt dubbelreglade. Botten dessutom sprintad i gavlar och långsidor på sex ställen. Sex avrinningshål i bottenkivan. Även om vilt saknas bland gårdens produkter antyder denna ostform med djurmotiv att jakt förmodligen ändå förekom. KM 1646. Kulturhistoriska museet, Lund.

Småposter i bouppteckningar

Med hjälp av bevarade bondedagböcker är det möjligt att studera även andra kulturhistoriskt intressanta företeelser. Här följer några exempel som alla har någon form av koppling till gårdsekonomin.

I bouppteckningen efter Ored Olssons hustru Karna Håkansdotter 1847 finns olika småposter, bland dem tre gäss och en gåskarl som upptas till motsvarande 4 kronor. Men av dagboken framgår det att dessa gäss var föremål för speciell uppmärksamhet av Ored:

[1840, bild 1100] 31/3 begyte den lilla gåssen ligga

[1842, bild 1211] Den 28/3 begyte den lilla gåsen att ligga

30/3 den grå som ligger i buren

1/4 den gamla som ligger i log[g]olfvet

[1845, bild 1318] emellan den 20.24/4 Begynte gässerna att ligga på sin ägg.

Eftersom ägg aldrig nämns bland alla de produkter som gården sålde, var kanske dessa anteckningar ett sätt för honom att datera vårens ankomst.

Ett annat exempel på blygsamma värden i bouppteckningen är den profana litteratur som fanns i gården, där 21 böcker värderades i klump till motsvarande 1 krona, medan några religiösa titlar särredovisades var och en för sig. Ored Olsson var en läsande man, vilket han kommenterar i sin dagbok vid några tillfällen. Vid sidan av en hel del praktiska råd för lantbrukare, som han förmodligen läst sig till i lantbrukslitteraturen,³⁷ återger han bland annat (sannolikt efter läsning av Gustaf Regnérs *Första begreppen af de nödigaste vettenskaper. Till Svenska Barns tjänst utgifne*, som utkom i 10 upplagor) en världsbild med dateringar av syndafloden, 1656 år efter världens skapelse, och Kristi födelse 2328 år efter syndafloden eller 3984 år efter världens skapelse [bild 1221]. Detta för tankarna till Carlo Ginzburgs bok *Osten och maskarna*, som beskriver en 1500-talsmjölnares, kallad Menocchio, tankar om skapelsen, och som förstås varit en universell fråga som människor alltid har ställt sig.³⁸ Vad Ored Olsson tänkte om skapelsen får vi dock inte veta, men han behövde inte riskera att brännas på bål.

Lejda boskapsbeten

En sedvänja som ibland har bedömts vara mer av en historisk företeelse redan på 1800-talet eller 1700-talets slut i Sverige är uthyrningen av gräsbete för djuren.³⁹ På Grönhults marker förekom detta emellertid också under Ored Olssons verksamhetsperiod i tämligen stor omfattning. Torparna, ”husarna”, under gården hade rätt till visst gräsbete för sina djur enligt sina kontrakt, men fick betala för överskjutande utnyttjande:

[1840, bild 1098] 16/2 åtog jag mig att taga ett sto på bet åt Ola Olsson på Klakenhusen för 7 Rdr; har hon föl skall jag hafva 8 Rdr.

[1840, bild 1100] lindbom en häst på bete.

³⁷ Lantbrukslitteraturen hade expanderat i Sverige sedan 1700-talet, och bondedagböcker från 1800-talet kan tillföra ny kunskap om dess spridning och effekter. Myrdal 2014 s. 21.

³⁸ Ginzburg 1983.

³⁹ Hanssen 1952 s. 44ff; Jönsson 1930 s. 38f. Jämför Myrdal 1996 (1988).

Gunnil i Vånga 1 föl.
Nemdemannen i Söndraby 2 kalvvar.

[1841, bild 1159] Jag har lofvat att taga linboms häst på bete nästa Sommar.

[1841, bild 1161] 29/3 gorde jag räckning med mina husare i fegelstorp de kreatur som de hade öfver kontraktens innehåll betalt de för ett får 24 s för ett Svin 24 s för en gris 12 s i gräsbete.

[1842, bild 1197] Jäpa haft mina oxser 1.dag.
Do 1 tu[nna] dranck o sjuts till honom

[1856, bild 1422] 23/2 åtog jag mig att taga Liola Päreus oxser på bete till Sommaren o Hösten Pehr skall betala 18 Rdr Rgs för paret. Pehr Betalt.

6/3 lofvade jag Erik i Dyneboda att taga en ko på bete åt honom han skall betala i gräsbete 4 Rdr och dess utom 8 dagsvärke för ett kobete.

Ett par oxser koster minst 15 Rdr i gräsgäld

En häst koster 10 Rdr

Ett föl 6 Rdr.

Som framgår ovan fanns även ett exempel på oxlega, där Jäpa haft Oreds oxar över dagen och fått med en tunna drank till att föda dem. Om betalningen för detta finns dock ingen uppgift.

Lokala vardagsnamn på personer

Som framskyntat bland namnen på dem som lejde gräsbete av Ored Olsson, förekommer en rad öknamn eller vardagsnamn på flera av socknens invånare som han hade mellanhavanden med. Ibland motiverades dessa säkert av att det fanns flera personer med samma namn, som behövde åtskiljas med en del av deras gårds- eller torpnamn; Böka-Jöns, Ros Oredde. Ibland associerades de med en del av sina sysslor; Garn-Bertan, Korga-Jönsen, eller någon gång med ett handikapp; Halte Jäppa.⁴⁰

Förteckningar över personer med sådana namn förekommer också i register till vissa dagböcker, som i praktiken utgör en sorts bokföring över genomförda arbeten med en sorts personkonton [1852, bild 1360; 1854, bild 1384].⁴¹ Det gällde såväl män som kvinnor:

⁴⁰ Jönsson 1932 s. 38.

⁴¹ *Oppmanna-Vånga Hembygdsförenings Årsskrift* 2019 redovisar en del av de torpinventeringar som genomförts i Vånga. Se även: <https://www.hembygd.se/shf/plats/1030>.

[1840, 1094] 24/10.40 betalte jag Ola Jöns son i Grönhult för 6 fam stengärde i Juta Jönsson stengardssträcka.

[1840, 1103] 30/5 rosa Kjärstan tog 7 skäppor pärer i fegelstorp lyckan hon är mig skyldig [pärer] för 3 Rdr 24 s 1 skäppa har Hans betalt

Tjänstefolkets marknadsresor

Det kan nog tryggt påstås att merparten av noteringarna i Ored Olssons dagböcker avser ekonomiska mellanhavanden med hans underlydande i egenskap av husbonde. Bland de förmodligen mer uppskattade inslagen fanns de pengar som pigor och drängar kunde erhålla inför marknadsresor på 1830–1840-talet, både inom och utom länets gränser, ibland med relativt betydande belopp:

[1838, bild 1127] [Dräng Måns] Do till Wäxsjö 6 s.
[Dräng Jöns] Do till Wäxsjö 6 s.

[1838, bild 1134] 15/6 Do Måns till christianstad 6 Rdr.

[1840, bild 1096] [Dräng Jon] 1/7 till Holje 4 Rdr ...
[Dräng Ola] 1/7 till Holje 4 [Rdr] 24 [s]

[1840, bild 1097] [Pigan Hanna] 1/7 till Holje 6 Rdr ...
[Pigan Bengta] 1/7 till Holje 5 Rdr

[1841, bild 1155] [Pigan Pernilla] 1/7 till Holje 4 Rdr

[1842, bild 1202] [Dräng Jon] Do till Holje 4 Rdr 24 s
Dräng Ola ... Do till marknaden 5 Rdr
[Pigan Bengta] 1/7 Do till Holje 5 Rdr

[1842, bild 1203] 1/7 Pigan Sissa i Fegelstorp till Holje 10 Rdr

Det framkommer inte huruvida det rör sig om krediter (formallån), eller om det är av innestående löner som husbonden utbetalar. Det finns inga noteringar om några återbetalningar av dessa kontanter, som det gör med auktionspengarna.

Husbondens syn på prästerskapet

Ored Olsson har i sin dagbok från 1840-talets första hälft infört några kommentarer rörande prästerskapet och kyrkans inflytande i samhället, som kan tolkas som en kritik. Gustaf Nilsson skriver visserligen att kommentarerna var humoristiska,

medan Nils Jönsson menar att han nog ansåg att den avgäld han skulle erlægga till prästen var ”skäligen hög”.⁴²

Gustaf Feuk, präst i Oppmanna–Vånga 1839–1850. Han hade erhållit tjänsten på det svagaste röstetalet. Vid tillträdet var han 59 år, hans hälsa hade redan börjat svikta och han trivdes inte med det lantliga livet. Postumt porträtt utfört av kantor Nils Svensson i Oppmanna kyrka. Foto: författaren.

Efter att 1842 ha läst på sidan 64 i boken *Fädernelandets historia [och statskunskap för begynnare]* av Christian Wåhlin, noterade Ored Olsson att till år 1527 var två tredjedelar av landets fastigheter i prästerskapets händer, men blev på riksdagen i Västerås 1527 återtaget det som blivit till de andelige bortgivet [Bild 1199]. Senare samma år återkom han till ämnet: ”Gustaf 1ste eller gustaf Wasa blef antagen till Sveriges kon. den 6 Juni 1523; till den tiden var 2/3delar af landets fastigheter i Prästernas händer men Gustaf Wasa förminskade den.” [Bild 1222]. Det kan noteras att Ored Olsson inte reflekterade över att Skåne blev svenskt först 1658, utan uppenbarligen höll alla högt som begränsade kyrkans makt.

Ännu en skarp kommentar följer 1844: ”N° 9 i aftonbladet står, är Prästen girig och snål, så har han i flere fall, tillfälle öpet, att nog hårdt klippa sina får.”⁴³

Det kan förstås diskuteras huruvida detta faktiskt är ett uttryck för Ored Olssons tankar kring prästens position i hemsocknen, men oavsett vad han själv kan tänkas ha ansett finns det en intressant spänning mellan vad han skriver och att han faktiskt har betydande låneaffärer med prästerna. Faktum är också att prästen Gustaf Feuk

⁴² Nilsson 1930; Jönsson 1932 s. 23f.

⁴³ [Bild 1283]. *Aftonbladet* nr 9, 12 januari 1844 s. 3 sp. 2, ”Insändt. Också ett Nota Bene” av signaturen ”G.W.Y., komminister i en vrå af Skara stift”. Olssons stavning avviker från förlagan.

(uttalas Fök) inte var församlingens förstahandsval. Den hade givit honom endast svaga röstetal vid valet 1836, men han hade ändå utsetts av Kungl. Maj:t.⁴⁴ Det finns även ett äldre exempel från samma pastorat på vad som möjligen kan tolkas som ett avståndstagande från prästerskapet, genom agerandet i samband med det lokala prästvalet 1745. Då agerade flera medlemmar av en där verksam sockenbankirsläkt, som för övrigt är besläktad med Grönhultsdynastin genom deras far, Trued Nielsson (se släkttavla): Jon Truedsson på Oppmanna nr 10 valde att avstå i valet och överlämna det år ”Hans Majestäts nådiga behag”. Hans båda bröder, Nils Truedsson på Oppmanna nr 11 och Anders Truedsson i Södra Staversvad, var i likhet med flera andra i socknen frånvarande på valdagen.⁴⁵

Det kan samtidigt noteras att Ored Olsson 1838 och 1840 lånade stora belopp av den synnerligen förmögne prästen i Österslöv, professor Håkan Danielsson [bild 1110; bild 1131]. Denne efterlämnade vid sin död 1862 tillgångar för drygt 268 000 riksdaler riksmünt (i dagens penningvärde drygt 18 miljoner kronor). Bouppteckningen visar att större delen av tillgångarna bestod av fordringar, varav mer än 70 procent var på enskilda personer och endast mindre hos banker. Ored Olsson fanns dock inte med bland gäldenärerna detta år.⁴⁶

Danielsson var tydligen mycket illa ansedd i sin församling. Äldre herdaminnen benämner honom som en ”mycket girig, även arg och bitter; ytterst vårdslös präst”.⁴⁷ Det var sannolikt inte helt ovanligt att de som hade resurser att låna ut stora belopp, genom sin distansering från omvärlden i detta avseende sågs med oblida ögon av omgivningen.⁴⁸ Danielsson hade för övrigt vissa kopplingar till Vånga. Hans dotter Hilda Danielsson hade 1853 gift sig med Feuks efterträdare i Vånga, Erik Moberger. Ored Olsson handlade också spannmål från Karsholm i Österslöv.

Oppmannaprästernas privatekonomiska förhållanden

Storbonden Ored Olssons ekonomiska förhållanden kan ställas i relief mot Oppmannaprästernas privatekonomi vid tidpunkten för deras frånfällen (*Diagram 6*). Av de fyra präster som hann avlida under Ored Olssons verksamma tid var Carl Gustaf Trägårdh den med svagast ekonomi. Hans bouppteckning 1835 visade ett

⁴⁴ Carlquist 2004 s. 220ff.

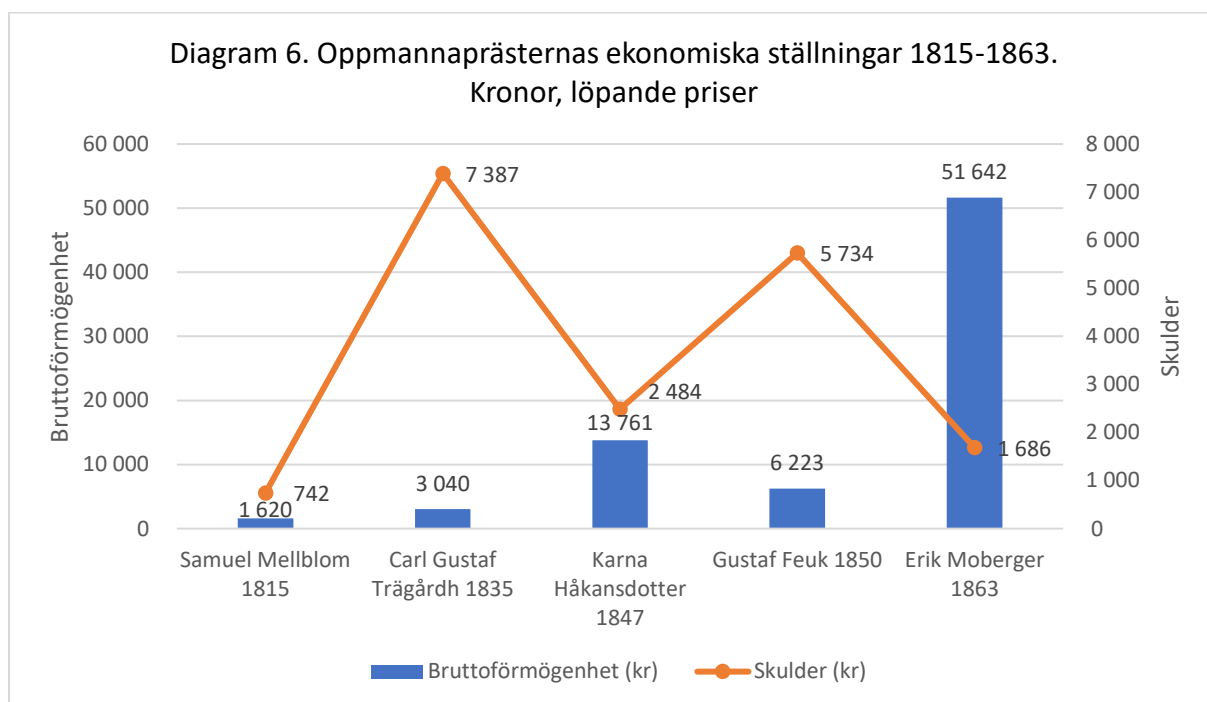
⁴⁵ Perlinge 2020 s. 52 not 13.

⁴⁶ LLA, Villands häradsrätt, bouppteckningar 1862, vol. FIIa:113, nr 42.

⁴⁷ Carlquist 2004 s. 309ff.

⁴⁸ Jämför Hanssen 1952 s. 43; Perlinge 2020 s. 42.

underskott på drygt 4 300 kronor. Den med den starkaste privatekonomiska ställningen var, inte oväntat, Erik Moberger, som när han avled 1863 efterlämnade en bruttoförmögenhet av nära 52 000 kronor med endast begränsade skulder. Hans hustru var dotter till den förmögne prästen Håkan Danielsson i Österslöv, som hade gått bort året innan, så det kan förmodas att en hel del av hushållets tillgångar hade påverkats av såväl hemgift som ett inkommande arv därifrån.

Källor: LLA, Villands häradsrätt, bouppteckningar 1815, FIIa:65, nr 63; 1835, FIIa:86, nr 103; 1847, FIIa:98, nr 39; 1850, FIIa:101, nr 14; 1863, FIIa:114, nr 33.

Gustaf Feuks ekonomi balanserade med relativt stora skulder mot tillgångarna, men resulterade i en nettoförmögenhet strax under 500 kronor. Samuel Mellbloms saldo slutade också positivt 35 år tidigare med en nettoförmögenhet strax under 1 000 kronor, men med mer begränsade tillgångar (i löpande priser).

I dagens penningvärde uppräknat med KPI (2023) motsvarar Mobergers bruttoförmögenhet drygt 3,6 miljoner kronor, och Samuel Mellbloms drygt 162 000 kronor, Gustaf Feuks drygt 530 000 kronor och Carl Gustaf Trägårdhs underskott mer än 415 000 kronor.

Även om Ored Olsson inte kunde mäta sig med Erik Moberger i fråga om ekonomisk styrka, kunde han åtminstone känna sig nöjd i jämförelsen med de övriga prästerna. Vid hustrun Karna Håkansdotters bouppteckning 1847 fanns

tillgångar lågt värderade till 13 761 kronor (nära 1,2 miljoner i dagens penningvärde) och skulder på 2 484 kronor. Sonen Håkan Oredsson i Boana hade för övrigt ett halvår innan Mobergers död lånat 3 000 kronor av denne mot inteckning med 6 % ränta.

Epilog

När det gäller alkohol är det förstås en hälsofördel att vara producent snarare än konsument. Även om det kan antas att Ored Olsson knappast var nykterist levde han till nära 93 års ålder, något som troligen hade varit svårt om han varit storkonsument av drycken. Missbruket av alkohol var utbrett till den grad, att demograferna talar om "the alcoholic deformation" av mortalitetskurvorna på grund av överdödligheten. I Vånga är det inte minst tydligt på 1850–1860-talet, särskilt i åldersgrupperna över 50 år.⁴⁹

Under sitt långa liv hann Ored Olsson att förse sina fyra söner med egna gårdar. Den äldste sonen Ola Oredsson (1820–1890) fick moderns föräldragård i Fegelstorp, Nils Oredsson (1823–1872) fick den södra gården i Grönhult, Ored Oredsson (1830–1901) övertog fädernegården i Grönhult, och Håkan Oredsson (1834–1907) kom till gården i Boana.⁵⁰ Dottern Karna Oredsdotter (1825–1899), gifte sig 1847 med åbon Per Andersson (1823–1905) i Kädarp i Kiaby.

Av allt det som Ored Olsson byggt upp under sin livstid blev inget kvar. Efter att sönerna Nils, Ored och Håkan Oredsson investerat i Målens ångbryggeri 1861 och jordbrukskonjunkturen vänt nedåt på 1870-talet, gick två av dem i konkurs på 1870–1880-talet och fick lämna sina gårdar (Perlinge 2005 s. 135). Den gamla fädernegården i Grönhult nr 2, som Ored Oredsson av hälsoskäl sålde på auktion 1892, brann dessutom ner 1911. *Kristianstadsbladet* 22 mars 1930.

⁴⁹ Perlinge 2005 s. 43; tabell 2 s. 46f.

⁵⁰ Nilsson 1930.

Ored Olssons och Karna Håkansdotters stora gravstenar på Vånga kyrkogård är numera uppresta mot norra kyrkogårdsmuren nära tornet. Foto: författaren.

HÄR UNDER FÖRVARAS
DE FÖRGÄNDELIGA
DELAR UTAF
ORED OLSSON
FRÅN GRÖNHULT
FÖDD DEN 17 FEBR. 1791
DÖD DEN 21 DECEMBER
1883.
VI SOFVE HÄR I GODT FÖRVAR
TILL JESUS VARDER UPPENBAR
SOM VÄCKER MED BASUNEN KLAR
OCH NYCKELN TILL DÖDEN HAR

HÄR UNDER FÖRVARAS
DE FÖRGÄNDELIGA
DELAR UTAF
KARNA HÅKANSDOT.
FRÅN GRÖNHULT
FÖDD DEN 3 MARS 1798
DÖD DEN 26 NOV. 1846
FRÅN MAKAS OCH 5 BARN
LIFVET VARE SÅ GODT DE[T]
KAN, SÅ VARAR DET DOCK EN
LITEN TID; MEN ETT GOTT
NAMN BLIFVER EVINNERLIGA
SYRACKS 41 CAP. V 16.⁵¹

⁵¹ Den högra gravstenens bibelcitat ur Jesus Syraks bok lyder i modernare tolkning: Det goda livet har sin utmätta tid, men ett gott namn lever kvar för alltid. Jämför Hammarskiöld, Theorell & Wästberg 2001 s. 209.

Slutsatser

Studier baserade på bouppteckningar har visat att det fanns sockenbankirer i hela landet som dominerade den privata långivningen på landsbygden under större delen av 1800-talet. De var främst bönder som av olika anledningar kunnat ackumulera pengar som de kunde låna ut mot ränta till andra i hemsocknen. Kartläggningen av sockenbankirerna med bouppteckningar täcker emellertid inte in alla aktörer på den lokala kreditmarknaden. Det fanns uppenbarligen individer som kunde ha en omfattande kreditrörelse utan att bli synliga i bouppteckningarna. Det beror förstås i första hand på att förutsättningen är att de avlidit under en verksam period på kreditmarknaden, eller att de förekommer tillräckligt ofta i andra bouppteckningars redovisning av skulder och fordringar.

Merparten av Ored Olssons förmögensuppbyggnad byggde på försäljningen av gårdens mångfacetterade produktion av varor, på vad vi skulle kunna kalla mikrokrediter (konsumentkrediter på informella marknader) med tämligen kort löptid. Avstämningarna, eller ”att göra räkning” med motparterna, var ett ständigt återkommande inslag i dagböckerna. Inkomsterna plöjde han främst ner i nya gårdsförvärv och i en stor kvarninvestering. Utan hans bevarade dagböcker hade vi aldrig kunnat känna till hans roll på den lokala kreditmarknaden.

Ored Olsson avled vid nära 93 års ålder och även om hans egendom till största delen redan överförs på barnen visar hans bouppteckning tillgångar på drygt 4 200 kronor, varav två köpeskillingsreverser av sönerna Ored och Håkan om 3 440 kronor. Inte heller det faktum att hans hustru Karna Håkansdotter gick bort redan 1846 medförde att han blev synlig bland sockenbankirerna i Vånga. Det beror i sin tur på att lejonparten av de utestående fordringarna i bouppteckningen även vid det tillfället utgjordes av en köpeskillingsrevers, då av sonen Ola Oredsson som 1845 hade fått överta mödernegården i Fegelstorp. Inte heller de stora reverskrediter som han *inte* nämner i sin dagbok kvalificerar honom till sockenbankir eftersom merparten avsåg sönerna. Sonen Nils Oredsson, som övertog fädernegården i övertog fädernegården i Grönhult, figurerar dock bland sockenbankirerna på 1870-talet.⁵²

Sockenbankirernas kreditgivning avsåg i huvudsak personer utanför den närmare släktkretsen, i annat fall kunde man hellre kalla dem ”släktbankirer”. Ored

⁵² LLA, Villands häradsrätt, bouppteckningar 1884, vol. FIIa:135, nr 41; Perlinge 2005 s. 123ff; s. 126f tab. 32.

Olsson var mer av en sådan. Poängen med begreppet är dock just att det är bundet till socknen, det vill säga att kreditverksamheten huvudsakligen bedrevs inom denna, annars kunde det snarare röra sig om ”häradsbankirer”, ”länsbankirer” eller ”regionbankirer” beroende på utbredningen av deras sociala aktivitetsfält. Jämför kulturgeografen Karin Nibons diskussion kring betydelsen av de administrativa gränserna.⁵³

Dagboken illustrerar hur krediter av både förtroende- och formallånskaraktär vävdes in i det dagliga arbetslivet, och att naturabyten var en central och naturlig del i denna väv, som även inkluderade kvinnor. Hur aktörerna såg på denna komplicerade väv framgår inte. Reverser och räntetagande förekommer sällan i dagboken, men reverserna kunde transporteras och fylla en funktion som lokala betalningsmedel.

För Ored var gårdens dagliga produktion av varor den inkomstbringande motorn, men kvinnornas viktiga arbetsinsatser framgår inte tydligt annat än vad gäller textilproduktion och dagsverken. Brännvinet var den i särklass viktigaste av dessa varor och var huvudinslaget i stadskontakterna. Med få undantag handlades allt med riksdaler riksgälds/riksmynt. Det är dock inte alldeles klargjort hur mycket Ored Olsson själv reste för att handla med sina motparter, eller mer precis hur han själv tillbringade sina dagar. Endast sparsamt förekommer att ”jag” gjort det ena eller det andra. Men Ored investerade inte, som söner, i de mer effektiva ångbrännerierna på 1860-talet. Vid det laget var han redan närmare 70 år gammal och satte sig på undantag, men han fick bevittna de katastrofala konsekvenserna av denna modernisering genom söners ekonomiska obestånd.

Ored Olssons storhetstid sammanföll med husbehovsbränningens glansperiod fram till 1855/1860, och den hade skapat möjligheter för honom att överbrygga perioder då andra verksamheter inte gav avkastning och att bygga upp en viss förmögenhet som investerades i de gårdar som skulle tillfalla de fyra söner. Dottern gifte sig med en bonde i grannsocknen och fick därmed även hon tillgång till en gård. Tydligt har detta varit hans och hustrun Karnas viktigaste mål, men dagboken tiger helt med personliga tankar eller kommentarer. Det är i stället det myckna arbetet som helt dominerar där.

⁵³ Nibon 2022 s. 121.

Några personliga reflektioner till exempel över brännvinets fördärliga inverkan på människors hälsa bjuder han aldrig på, men vardagslivets alla aspekter var den här tiden så indränkta av brännvin att det nog aldrig föll honom in.⁵⁴ Det goda livet har ändå sin utmätta tid, och hans namn lever kvar för alltid.

Summary

Liquid Businesses: Ored Olsson of Grönhult, Villands Vånga (Scania). Well-to-do Farmer, Vodka Producer, and Family Banker in the Mid-1800s

Local Swedish credit markets have been thoroughly researched based on probate inventories within such disciplines as (local) history, agrarian history, economic history, ethnology, and cultural geography. Despite different methods, there is a consensus about the results with little deviation.

New knowledge about the Swedish credit market thus allows for nuanced interpretations of economic change at large. However, there might have been too much faith in what sort of knowledge probate inventories can actually contribute.

Here, micro-historical approaches are used in the journals kept by the farmer Ored Olsson (1791–1883) to describe, deepen and analyse aspects of the actors' behaviour at the local credit market. These factors are invisible elsewhere.

There were, indeed, individuals who were important actors without necessarily being labelled as “parish bankers”. Instead, a tight thread of credits was intertwined with daily work activities, both as confidence loans between equals and formal loans between the master–farmer and those under him.

The primitive economy dominated. Locally produced vodka was the single most important product. The farmer at Grönhult mostly made business with the specialized wholesalers in Sölvesborg. A large number of other goods were also produced at Grönhult, such as foodstuffs like bread, cheese, pork and potatoes, and also firewood. The extensive work by women was not mentioned explicitly except for in the production of textiles.

⁵⁴ Rasch 1974.

Referenser

Otryckta källor

Lund

Kulturhistoriska museets arkiv (KMA):

Vånga – Grönhultsdagboken, 1833–1867 (spridda år), Samling Ored Olsson, KM 49 669:26 (Digitala jpg-bilder hos författaren, refereras med [] i texten).

Riksarkivet, Landsarkivet i Lund (LLA):

Hovrätten över Skåne och Blekinge, adliga bouppteckningar 1889.

Kristianstads läns landskontor, Bränneriexpeditionens arkiv, Anmälningar om brännvinstillverkning samt förändring i tillverkningen 1843–1846, 1851–1854, serie G I.

Oppmanna kyrkoarkiv, statistiska tabeller, serie G.

Sölvesborgsfirmors arkiv, SE/LLA/30093, kontobok F:a Johan Erik Lindgren.

Sölvesborgs rådhusrätt och magistrat, bouppteckningar, serie FIIIa [Arkiv Digital].

Villands häradsrätt, bouppteckningar, serie FIIa och FIIb [Arkiv Digital].

Vånga kyrkoarkiv, husförhörlängder, serie A1; död- och begravningsböcker, serie C1; utdrag ur dödböcker [Arkiv Digital].

Lunds universitetsbibliotek (LUB):

Handskrifter, samling Sven Nilsson (1813–1877) i Österslöv, brev 1862–1876 från hemmansägaren Per Thomasson (1838–1905), Filkesboda.

Stockholm

Allmänna Brandförsäkringsverket för byggnader å landet:

Grönhult nr 2, Kristianstads län, Vånga socken, Värderingsinstrument 1826, nr 14322, 1848 nr 19235, 1870 nr 23949.

Internet (läst 2023-03-22)

Allmänna Brandförsäkringsverket för byggnader å landet,
<https://www.brandverket.se/arkivet/sok-i-arkivet-online/>.

Demografisk Databas Södra Sverige DDSS, www.ddss.nu.

Kungl. biblioteket (KB), Svenska dagstidningar, <https://tidningar.kb.se/#>.

Prisomräknare från medeltiden till 2100 (Rodney Edvinsson & Johan Söderberg),
<http://historicalstatistics.org/Jamforelsepris.htm>.

Torpinventeringar i Oppmanna–Vånga, <https://www.hembygd.se/shf/plats/1030>.

Tryckta källor

Bidrag till Sveriges officiella statistik (BiSOS), 1877. V. Brännvins tillverkning och försäljning. Underdånig berättelse af Byrån för kontrollen å tillverkningsavgifter för tillverkningsåren 1873–1874 och 1874–1875. Stockholm: P. A. Norstedt & Söner.

Litteratur

Berg, Jonas & Myrdal, Janken 1982. *Bondedagböcker. Saga och sed 1981.*

Carlquist, Gunnar 2004. *Lunds stifts herdaminne. Från reformationen till nyaste tid. Serie II. Biografier, 12. Villands och Gärds kontrakt.* Lund: Arken.

Carlsson, Sten & Ingers, Enoch 1956. *Bonden i svensk historia. Del III. Med bidrag av Albert Eskeröd.* Stockholm: Lantbruksförbundets Tidskrifts Aktiebolag.

Edvinsson, Rodney & Söderberg, Johan 2011. A Consumer Price Index for Sweden 1290–2008. *Review of Income and Wealth*, vol. 57:2. [Se Prisomräknare från medeltiden till 2100.]

Eskeröd, Albert 1970 (1953). *Årets fester.* Stockholm: LTs förlag.

Fregert, Klas 2022. Sweden's banks 1772–1870. Institutions, data and size. I: Rodney Edvinsson, Tor Jacobson & Daniel Waldenström (red.), *Banking, Bonds, National Wealth, and Stockholm House Prices, 1420–2020.* Stockholm: Sveriges Riksbank & Ekerlids Förlag.

- Ginzburg, Carlo 1983. *Osten och maskarna. En 1500-talsmjölnares tankar om skapelsen*. Stockholm: Ordfront.
- Götlind, Anna & Kåks, Helena 2014. *Mikrohistoria. En introduktion för uppsatsskrivande studenter*. Lund: Studentlitteratur.
- Hammar skiöld, Hans, Theorell, Anita & Wästberg, Per 2001. *Minnets stigar. En resa bland svenska kyrkogårdar*. Stockholm: Max Ström.
- Hanssen, Börje 1952. *Österlen. En studie över social-antropologiska sammanhang under 1600- och 1700-talen i sydöstra Skåne*. Stockholm: LT.
- Isacson, Maths 1979. *Ekonomisk tillväxt och social differentiering 1680–1860. Bondeklassen i By socken, Kopparbergs län*. Uppsala Studies in Economic History, 18. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.
- Jönsson, Nils 1930. I ditt anletes svett. Arbete och arbetslöner i nordöstra Skåne under förra århundradet. *Skånska folkminnen. Årsbok 1930*. Lund: Skånska folkminnesföreningen.
- Jönsson, Nils 1932. Ur Grönhults krönika. En skånsk lantmans dagbok för 100 år sedan under hembrännings glansperiod. *Önnestads Elevförbunds årsbok 1932*. Kristianstad: Önnestads Elevförbund.
- Larsson, Bo 1992. *Svenska bondedagböcker. Ett nationalregister*. Stockholm: Nordiska museets förlag.
- Larsson, Tage 1945. *Reformen i brännvinslagstiftningen 1853–1854. Förhistorien*. Stockholm: Oskar Eklunds Bokförlag.
- Larsson Pousette, Helene, Thomsgård, Lina, Skott, Mia, Steinrud, Marie & Qviberg, Lisa 2021. *Arkivism: en handbok. Hitta, spara och organisera för framtidens historieskrivning*. Stockholm: Volante & Stockholms Kvinnohistoriska.
- Liedgren, Rut 1974. *I Sölvesborg på 1800-talet*. Nordiska museets Handlingar, 86. Stockholm: Nordiska museets förlag.
- Lyberg, Gustaf 1947. *Gamla Sölvesborgare. Personhistorisk skildring från 1800-talets mitt. Korta biografiska anteckningar till släktavlorna på*

fornminnesföreningens museum. Sölvesborg: Sölvesborgs & Listers härads hembygds- och fornminnesförening.

Myrdal, Janken, (red.) 1991. *Alla de dagar som är livet. Bondedagböcker om arbete, resor och umgänge under 1800-talet*. Stockholm: Nordiska museets förlag.

Myrdal, Janken, 1996 (1979). Allmogeresor enligt bondedagböcker. I: Anders Perlinge (red.), *Landbon, ladan och lagen och hägnaderna, arbetstiden och bygdelaget samt ytterligare 20 agrarhistoriska artiklar*. Skogs- och lantbrukshistoriska meddelanden, 12. Stockholm: Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien.

Myrdal, Janken, 1996 (1988). Legoboskap. I: Anders Perlinge (red.), *Landbon, ladan och lagen och hägnaderna, arbetstiden och bygdelaget samt ytterligare 20 agrarhistoriska artiklar*. Skogs- och lantbrukshistoriska meddelanden, 12. Stockholm: Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien.

Myrdal, Janken 2014. Lantbrukslitteraturen under 1700-talet som indikator på djupgående mentalitetsförändringar i samhället. I: Per Magnus Hebbe, *Den svenska lantbrukslitteraturen från äldsta tid t.o.m. 1850. Bibliografisk förteckning upprättad av Per Magnus Hebbe. Faksimilutgåva. Med korrigeringar, kompletteringar och tillägg av Olof Kåhrström*. Skrifter om skogs- och lantbrukshistoria, 62. Stockholm: Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien.

Nibon, Karin 2022. *Läge, lån och lovord. Ekonomiska, sociala och rumsliga relationer i Sundborns socken 1820–1888*. Geographica, 33. Uppsala: Kulturgeografiska institutionen, Uppsala universitet.

Nilsson, Gustaf (sign. Götho) 1927. Ett 140 år gammalt kärleksbrev från Villands Vånga. Intressant prov på 1700-talets kärleksbrevskriveri bland allmogen. *Kristianstadsbladet* 29 januari 1927.

Nilsson, Gustaf (sign. Götho) 1930. Gårdar och släkter. Grönhult. *Kristianstadsbladet* 22 mars 1930.

Nilsson, Gustaf (sign. Götho) 1960. Trettio kannor brännvin årligen ingick i Vångabondes undantag. *Kristianstadsbladet* 27 februari 1960.

- Nilsson, Göran B. 1984. *André Oscar Wallenberg. I. Odysséernas år 1816–1856*. Stockholm: P. A. Norstedt & Söners Förlag & Institutet för Ekonomisk-historisk och Företagshistorisk Forskning.
- Perlinge, Anders 1995. Debts to death. On the socio-economics of one farmer's tragedy in the Skåne of the 1860s. I: Bo Larsson & Janken Myrdal (red.), *Peasant diaries as a source for the history of mentality. Report from the Third International Conference on Farmer's diaries, 1992*. Stockholm: Nordiska museets förlag.
- Perlinge, Anders 2005. *Sockenbankirerna. Kreditrelationer och tidig bankverksamhet. Vånga socken i Skåne 1840–1900*. Nordiska museets Handlingar, 130. Stockholm: Nordiska museets förlag.
- Perlinge, Anders 2020. Private Wealth Accumulation in Eighteenth Century Scania. Intergenerational credit businesses and rural debt logic in Oppmanna. *Scandia. Tidskrift för historisk forskning*, 86:1.
- Perlinge, Anders 2021. International mercantile networks and financial intermediation in nineteenth century Scania (Sweden). Foreign private capital imports and informal credit market imbalances. *Business History*, 63:6.
- Rasch, Elisabeth 1974. Brännvinsbruket i 1800-talets skånska bondesamhälle. I: Ingemar Tunander (red.), *Skånskt brännvin. Skånes Hembygdsförbund, Årsbok 1974*. Kristianstad: Skånes Hembygdsförbund.
- Sjöström, Carl 1901. *Blekingiska nationen 1697–1900. Biografiska och genealogiska anteckningar jemte historik*. Lund.
- Stoklund, Bjarne 1980. 1800-årenes bondedagböcker. I: *Bonedagböcker. Kilder til dagliglivets historie*. Introduktion & registrant ved Karen Schousboe. Brede: Etnologisk Forum i samarbejde med Landbohistorisk Selskab.
- Werdenfels, Åke 1974. Om 'livets vatten'. Från kruttillverkning till bränneriindustri. I: Ingemar Tunander (red.), *Skånskt brännvin. Skånes Hembygdsförbund, Årsbok 1974*. Kristianstad: Skånes Hembygdsförbund.
- Wetterberg, Gunnar 2017. *Skånes historia. Del 3*. Stockholm: Albert Bonniers Förlag.

SLÄKTTAVLA ÖVER GRÖNHULTSDYNASTIN

Matz Skredder (levde 1584)

Niels Matzen Ørn-(1641)

Olof Nielsen-168(5)

Matz Olofsson
165(3)-14/12 1712
Grönhult 2/Grönhult 2

Trued Nielsson [Se Perlinge 2020]
167(7)-30/3 1744
Hillehaga 1/Oppmanna 10

Oluf Matzon Kirstin Truedsdotter
26/11 1696- 30/11 1702-
17/6 1752 5/2 1793

Oluf Matzon g. 17/6 1722 m.
26/11 1696-17/6 1752
Grönhult 2/Grönhult 2

Kirstin Truedsdotter
30/11 1702-5/2 1793
Oppmanna 10/Grönhult 2

Bodel Jepsen g. 29/11 1741 m. Dorothea Persdotter
17/12 1712-15/5 1782 19/6 1717 -5/1 1746
Skärnsnäs 3/Skärnsnäs 3 Skärnsnäs 3/Skärnsnäs 3

Ored Hansson g. 23/6 1745 m. Svenborg Olufsdotter
2/2 1716-25/3 1764 8/1 1726-26/4 1781
Grönhult 1/Grönhult 1 Grönhult 2/Grönhult 1

Ored Olofsson
28/3 1736-4/2 1770
Grönhult 2/Grönhult 2

g. 28/12 1764 m.

Karna Bodelsdotter
15/9 1742-4/12 1800
Skärnsnäs 3/Grönhult 2

Trued Oredsson g. 25/11 1781 m. Sissa Håkansdotter
28/1 1750-28/2 1797 9/4 1753-6/2 1826
Grönhult 1/Grönhult 1 Filkesboda 3/Grönhult 1

Ola Oredsson g. 10/12 1789 m.
10/11 1765-26/12 1803
Grönhult 2/Grönhult 2

Svenborg Åkasdotter [Olsdotter]
20/2 1766-17/11 1853
Dyneboda 2/Grönhult 2

Håkan Nilsson g. 1. 27/12 1796 m.
3/9 1765-[7/11] 1839
Fegelstorp 2/Fegelstorp 2

Ingar Oredsdotter g. 2. 8/11 1807 m. Svenborg
15/2 1773-9/2 1807 Truedsdotter (ny "svärmor")
Vånga 7/Fegelstorp 2 16/9 1786-14/4 1863
Grönhult 1/Fegelstorp 2

Ored Olsson
17/2 1791-21/12 1883
Grönhult 2/Grönhult 2
Dagboksförfattaren

g. 16/11 1819 m.

Karna Håkansdotter
3/3 1798-26/11 1846
Fegelstorp 2/Grönhult 2

Nils Olsson g. 26/11 1819 m. Sissa Nilsdotter
7/8 1793-16/12 1875 31/3 1802-8/2 1879
Grönhult 2/Skärnsnäs 2 Skärnsnäs 2/Skärnsnäs 2
Dagboksförfattarens bror

Nils Oredsson
5/3 1823-13/2 1872
Grönhult 2/Grönhult 1

Ored Oredsson
11/1 1830-14/3 1901
Grönhult 2/Grönhult 2

g. 31/10 1860 m. sin kusin
[kusingifte utan dispens blev tillåtet 1845]

Sissa Nilsdotter
15/4 1836-11/4 1901
Skärnsnäs 2/Grönhult